

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2011

Barbora Šebestová

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

Diskriminace muslimských žen v dílech Mariane Satrapi

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. et Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.**

**Vypracovala:
Barbora Šebestová**

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Diskriminace muslimských žen v dílech Mariane Satrapi“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno 11. 4. 2011

.....
Barbora Šebestová

Poděkování

Děkuji panu PhDr. et Mgr. Antonínu Dolákovi, Ph.D. za velmi přínosnou a užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych ráda poděkovala celé mojí rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce a které si nesmírně vážím.

Barbora Šebestová

OBSAH

Úvod	2
1. Islám	4
1.1. Vznik a charakteristika islámu.....	4
1.2. Rozdělení islámu.....	6
1.3. Hlavní prameny a principy islámu.....	7
1.3.1. Korán.....	7
1.3.2. Sunna.....	7
1.3.3. Šarí'a.....	8
1.3.4. Pět pilířů islámu.....	9
2. Postavení žen v islámu	12
2.1. Pojetí ženy v raném islámu.....	12
2.2. Práva a povinnosti dnešních muslimek.....	13
2.3. Islámská rodina.....	18
3. Feminismus.....	23
3.1. Hlavní myšlenky a principy feminizmu.....	23
3.2. Vznik a historie feminizmu.....	24
3.3. Současný feminizmu a jeho proudy.....	25
3.4. Feminizmu versus islám.....	27
4. Mariane Satrapi	31
4.1. Popis děl Mariane Satrapi.....	32
4.1.1. Persepolis.....	32
4.1.2. Persepolis 2.....	34
4.1.3. Šitíčko.....	37
4.1.4. Kuře na švestkách.....	39
4.2. Diskriminace žen v dílech Mariane Satrapi.....	42
4.3. Vztah muže a ženy v islámu a daných dílech.....	45
4.4. Pojetí ženského genderu v muslimských zemích.....	48
4.5. Problém nalezení vlastní identity islámských žen v jiných kulturách.....	50
5. Vliv tématu na sociální pedagogiku.....	52
Závěr	54
Resumé	55
Anotace	56
Seznam použité literatury	57

ÚVOD

Jelikož tato bakalářská práce nese název Diskriminace muslimských žen v dílech Mariane Satrapi, je zřejmé o čem bude pojednávat. Hlavním tématem je nejen diskriminace žen, feminismus, život muslimek, ale také konkrétní příběhy a témata z komiksových děl všední íránské spisovatelky a autorky čtyř naprosto výjimečných komiksů Mariane Satrapi. Analýza jejich komiksů a rozbor témat nepřímo z těchto děl vycházející, tvoří stěžejní část mojí práce. Také problematika diskriminace je zde řešena velmi podrobně, ne však z hlediska feminismu, ale právě islámu. V této práci můžete také najít základní charakteristiku muslimského náboženství a z něj vyplývající postavení žen, jejich práva a povinnosti, ale také všední život, který je tvořený islámem. V naší společnosti si jen stěží dokážeme představit život islámských žen a informace o muslimkách jsou velice zkreslené. Z toho důvodu jsem se rozhodla přiblížit jejich kulturu, všední život, mentalitu a odstranit tak veškeré předsudky.

Cílem mojí bakalářské práce je proniknutí do světa islámu z pohledu žen, které tam žijí a snaha přiblížit jejich mentalitu a kulturu západní společnosti. Současně bych také ráda vyvrátila všechny mýty a zkreslené informace o muslimkách a islámské kultuře vůbec. A jelikož se hlavní téma týká diskriminace žen, je mým cílem přiblížit alespoň základní údaje o feminismu a propojit je právě s islámem.

Co se týče struktury práce, snažila jsem se, aby byla co nejpřehlednější a nejdůležitější. Chtěla jsem se vyhnout i dělení do mnoha kapitol a spíše jsem se pokusila o jakési zobecnění či propojení témat. Moje práce je rozdělena na pět základních kapitol týkajících se vysvětlení a přiblížení muslimského náboženství zvané islám. Jelikož jsou všechna témata práce propojena s tímto náboženstvím, považovala jsem za důležité alespoň krátce přiblížit jeho historii a základní principy. Po té jsem se již konkrétně zaměřila na postavení žen v islámu a jejich práva a povinnosti. Další a třetí kapitola s názvem Feminismus pojednává o historii tohoto hnutí, jeho základní charakteristice a zásadách a v neposlední řadě i postavení feminismu v islámských zemích. Další a stěžejní kapitola popisuje život Mariane Satrapi, analýzu jejich děl a vybraná témata zabývající se diskriminací a postavením žen v islámu. V neposlední řadě jsem přiblížila i význam tohoto tématu a problematiky právě pro sociální pedagogiku.

V této práci jsem použila zejména metodu analýzy, která se týká kapitoly s názvem Mariane Satrapi. Zde jsem v první řadě použila podrobnou analýzu, díky níž jsem se pokusila identifikovat podstatné informace, poznat jejich podstatu a také postupovat v rozboru děl od obecných informací ke konkrétním. Dále jsem použila i analýzu konceptuální, kde jsem se pokusila již získané informace a znalosti propojit do vzájemných souvislostí.

Ráda bych upozornila, že problematika islámu je natolik obsáhlá, že zde čtenář nenajde rozsáhlé teorie o jeho historii, vývoji, či třeba podrobný výklad Koránu. Celá práce a informace v ní obsažené jsou přizpůsobeny diskriminaci, postavení žen v tomto náboženství a proniknutí do jejich mentality.

1. ISLÁM

Jelikož převážná část mojí práce souvisí s tímto náboženstvím, ráda bych proto přiblížila jeho základní rysy a principy, které tvoří podstatu islámské víry. V této kapitole se zabývám především vznikem islámu, jeho charakteristikou, hlavními myšlenkami a základními prameny ze kterých vychází a také na jaká hlavní odvětví se dělí. Považuji důležité islám jako náboženství přiblížit, protože bez znalosti jeho historie a podstaty nikdy nemůžeme pochopit jeho postavení k ženám a samotný postoj muslimek k tomuto náboženství.

1.1. VZNIK A CHARAKTERISTIKA ISLÁMU

Islám je monoteistické, abrahámovské¹ náboženství, jež vzniklo v Arábii v 7. století našeho letopočtu. Principem této víry je návrat k Bohu a to formou odevzdání se do jeho vůle. Pro správné proniknutí do této problematiky je podstatné uvědomit si, že islám jako takový nemůžeme chápat pouze jako náboženství, ale také jako soubor etických i právních pravidel, které zasahují a ovlivňují všechny stránky života věřících.

Islám je druhé nejrozšířenější náboženství světa, hned po křesťanství. Počet věřících muslimů se odhaduje zhruba na 1,5 miliardy. Jelikož muslimové patří mezi nejrychleji rostoucí komunitu na světě, je jejich geografické vymezení nelehké. Obecně se dá říci, že do částí islámského světa se řadí severní až střední Afrika, Blízký východ zahrnující oblast Arábie a Persie, ale také Indonéské ostrovy. Je tedy zřejmé, že islám patří k náboženství, které z velké části tvoří náš svět, proto bychom jej podle mého názoru neměli ignorovat.

Původ a podstata muslimského náboženství je založena na učení proroka Muhammada, kterého si Bůh vybral, aby sdělil jeho příkazy lidstvu. Muhammad se narodil v druhé polovině 6. Století (přesně roku 570 n. l.), ale kontroverzním, náboženským reformátorem a politickým vůdcem se stal až ve svých čtyřiceti letech. Při jednom z jeho rozjímání v horské jeskyni zvané Hirá nedaleko Mekky, došlo k tomu, že se Muhammadovi zjevil archanděl Gabriel, který jej označil za posla Božího a zvěstoval

¹ Abraham – prorok židovsko-křesťanské tradice.

mu Korán. Zjevení nebylo jen jedno, ale několik a jejich nashromážděním se říkalo „recitace“. Toto označení vzniklo zejména proto, že samotná slova byla původně v recitované podobě zjevena a také proto, že Muhamed a jeho druhové je ze začátku prezentovali právě pomocí recitací. Vše začalo v Medíně, kde prorok založil a vedl svoji obec, po té se islámská víra začala rozšiřovat do Mekky, kde se k ní přidávali stále noví a noví příznivci.² Nejdůležitějším bodem víry, kterou Muhammad hlásal prostřednictvím zjevení, bylo odevzdání se jedinému, pravému Bohu, který již dříve promlouval k Abrahamovi, Mojžíši, Ježíšovi a dalším prorokům. Hlavní rysy tohoto náboženství se začaly formovat v medínském období, kde důležitým a podstatným rysem byla: „Touha nezištně a velkoryse žít tento svůj život jako přípravu na život další.“³ Již před Muhammadovou smrtí se koncipovaly hlavní rituály, principy a symboly, které tvoří podstatu této víry. Jen tedy pro vyjasnění muslimové nepovažují Muhammada za zakladatele islámu, ale za obnovitele původní monoteistické víry, z níž islám vychází.

Jak jsem se již zmínila, tomuto náboženství se začalo říkat islám. Samotné slovo znamená „odevzdání se“ či „podrobení se“ Bohu a tímto jediným Bohem je Alláh.⁴ Těžko si představit, co všechno pro muslimy znamená jejich Bůh, dobře to vyznačuje citát z jedné publikace: „Alláh je Bohem pro celý svět, je Vládcem vesmíru, lidstva a každého jednotlivce.“⁵ Věřící si zkrátka nepřipouštějí a netolerují jakoukoli jinou variantu či možnost existence dalšího boha, kromě jejich Alláha. Podle islámské tradice židé, křesťané a ostatní zkreslili zjevení daná Bohem skrze proroky. Docházelo k tomu buď změnou textu, nebo výslovně špatnou interpretací. K tomuto tématu považují za nezbytné objasnit slovo muslim. Muslim je stoupenec islámu, doslova přeloženo: „Ten, kdo se podřizuje Bohu prostřednictvím islámu.“⁶ Každý muslim musí bezprostředně (mimo jiné) dodržovat základních šest článků víry, mezi nich patří: víra v jediného Boha, ve všechny proroky a posly Boží, víra v knihy Boží, v anděly, víra v Den zúčtování a v osud. To vše jsou podmínky, které musí každý muslim i člověk, který se jím chce stát, ctít, dodržovat a opravdu v ně věřit. Správný muslim by také měl ve vztahu k vnějšmu světu používat rozum, být spravedlivý, ctnostný, měl by se umět

² Podle: CHAJRÍ, Š. F. *Islám*, 2001.

³ Citováno podle: CHAJRÍ, Š. F. *Islám*. Praha: Ikar, 2001. ISBN 80-7202-922-3, str. 31

⁴ Alláh: z *arabštiny al-iláh = určitý, jediný Bůh*.

⁵ Citováno podle: KŘÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MULLER, Z. *Islám - ideál a skutečnost*. Praha: Baset, 2002. ISBN 80-86223-71-X, str. 9

⁶ Citováno podle: DENNY, F. M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-85190-96-6, str. 188

slitovat. Na stranu druhou neboli vnitřně by se měl odevzdat do vůle Boží, neboť Bůh je absolutně spravedlivý, o čemž musí být každý muslim pevně přesvědčen.⁷

1.2. ROZDĚLENÍ ISLÁMU

Islám se člení na dvě hlavní odvětví, jež se nazývají sunna a ší'a. Dále jej tvoří i několik sekt, jako jsou na příklad: Ismá'ílovci, Bohorové, Wahhábovci, Súfisté a mnoho dalších. Všechna tato odvětví vyplývají z islámu, který je jejich základem, liší se však i různými maličkostmi, jež jsou dány zejména regionálně. V této části se pokusím stručně a přehledově přiblížit první dvě nejznámější a nejrozsáhlejší větve.⁸

Jak jsem se již zmínila, mezi dvě hlavní odvětví islámu patří příznivci sunny, jež se nazývají sunnitě a ší'iy, jejichž stoupenci si říkají ší'ité. K tomuto rozdělení došlo již od samotného počátku vzniku islámu v 7. století našeho letopočtu. Příčinou byla otázka nástupnictví ve vedení muslimské obce a také se odlišují názory na vládu a politické přesvědčení.

Sunnité věří, že vůdcem může být každý dobrý muslim. Nejraději rozhodují formou konsenzu a na rozdíl od ší'itů u svých vůdců nespátřují žádnou posvátnou moudrost a nehledají v něm zástupce Boha. Na rozdíl od nich jejich odpůrci ší'ité věří, že Muhammad jmenoval jeho zetě Alího⁹ svým nástupcem ve vedení muslimské obce. Mají tedy vlastní svaté spojení s Prorokovou rodinou. Liší se také v počtu příznivců k jedné či druhé straně. Nejde tedy o rovnocenné rozdělení, protože velkou převahu mají sunnitě, jichž je kolem 85 % veškeré muslimské populace. Ší'itů je pouze zbylých 15%. Je potřebné dodat, že převládající sunnitský islám není jen otázkou dnešního světa, ale jejich převaha převládala ve většině období a na většině míst, již od počátku vzniku islámu. I když v celých dějinách muslimů došlo k mnoha ší'itským povstáním, je třeba zmínit, že nikdy nevyústily v nic dramatického, jako například rivalita a rozdíly, k nimž došlo v křesťanství, možná také proto, že jakákoliv povstání většinou potlačila vládnoucí moc.

⁷ Podle: CHAJRÍ, Š. F. *Islám*, 2001.

⁸ Podle: CHAJRÍ, Š. F. *Islám*, 2001.

⁹ Celým jménem *Alí Ibn Abí Tálíba*

1.3. HLAVNÍ PRAMENY A PRINCIPY ISLÁMU

1.3.1. KORÁN

„Toto písmo, o němž pochyby není,
je vedením pro bohabojné.“¹⁰

„Korán byl Muhammadovi zjeven tajuplným procesem verbálního vniknutí, které podle muslimů zprostředkoval archanděl Gabriel.“¹¹ Muslimové věří, že korán obsahuje pouze slova Boží bez žádných příměsí, které by měli být lidského původu. Snad i proto pro všechny muslimy tato veršovaná sbírka božích sdělení znamená něco opravdu výjimečného a posvátného. Korán však nebyl vždy ve veršované podobě, ale do ní se z formy recitace dostal až po smrti Muhammada, díky jeho učencům a příznivcům. Samotná struktura islámu je to poněkud problematická, zejména proto, že vlastně nemá nijak pevnou formu. Jedná se spíše o jakési zaznamenávání poselství a výroků Muhammada. Nechci tvrdit, že působí chaoticky, ale je zde patrná určitá nesourodost. I přes to je rozdělen do 114 súr (kapitol), které se dále dělí na aj (verše). Tyto kapitoly obsahují nejen motlitby, ale je to i jakési duchovní vedení či správná cesta, po které by se měl každý muslim vydat. „Korán líčí, že jedinou cestou k bohu je islám, žádná jiná cesta, nebude od člověka přijata.“¹² Popisuje nejrůznější pravidla, zásady, příkazy, ale často i tresty za jejich porušení. Verše jsou často plné výhrůžek nevěřícím a velmi barvitě zde není popisován nejen ráj, ale především peklo. Korán opakovaně připomíná posmrtnou budoucnost, jejíž prožívání je utvářeno činy na tomto světě a i přes to, že se zde najde i několik smířlivých veršů nepřeváží to jeho útočnost a nepřijemnou agresivitu vůči nevěřícím a hříšníkům. Ale ať chceme nebo ne, Korán je zkrátka zásadním bodem existence islámu, jež určuje jeho směr i charakteristiku. Právě tato posvátná kniha dala základ soudržnosti náboženství a práva, čímž je právě islám natolik výjimečný a odlišuje se tím od ostatních náboženství světa.

1.3.2. SUNNA

Slovo sunna pochází ze staré Arábie, kde označovalo „způsob“ či „cestu“. Šlo tedy o jakýsi způsob života nebo doslova doporučená cesta, kterou by se měl muslim vést. Slova, zvyky, příkazy a činy Muhammada, to vše si můžeme představit právě pod tímto

¹⁰ Citováno podle: HRBEK, I. *Korán*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-044-2. s. 2:2

¹¹ Citováno podle: DENNY, F. M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-85190-96-6, str. 85

¹² Citováno podle: CHAJRÍ, Š. F. *Islám*. Praha: Ikar, 2001. ISBN 80-7202-922-3, str. 36

pojmem. Jedná se tedy o jakýsi soubor učení, jež byl sesbírán po Muhamedově smrti. I v dnešní době se velké množství muslimů obrací na sunnu v nesnadných životních situacích a hledají tam radu či odpověď. Tato všechna moudrost se zachovala v ústně předávaných zprávách či v jakých si tradicích, jež se nazývají hadíth.¹³ Nakonec vznikla celá věda o hadíthu, jež sloužila jako druhý zdroj legislativy z výkladu Koránu a také posuzovala jeho spolehlivost a správnost. Mají vždy dvě části: v první se obracejí na očitého svědka činů proroka, který dosvědčuje skutky či výroky samotného Muhammada, což dodává celkově patřičnou věrohodnost. Druhá část obsahuje již skutečný příběh Muhammadových činů a výroků. Hadíthy byly sesbírány a vznikly z nich obsáhlé kodexy, které tvoří sunnu a společně vysvětlují a doplňují některé nejasné pasáže Koránu a jsou vedle něj největší autoritou muslimů.

1.3.3. ŠARÍ'A

Boží zákon, islámské právo, správná cesta, to vše vyznačuje pojem šarí'a. Jedná se o zákon obsahující a zabývající se zejména morálkou, jež řídí islámské učení i náboženský život. Zahrnuje v sobě skutečný zákon, který se dotýká všech aspektů života muslimů a celé společnosti, jako například práva dědického, rodinného atd. Je založena na základě Božího zjevení a prorocké praxe, která se zaměřuje na osobní i vnější očistu a varuje před chtivostí, chamtivostí a hromadění hmotných statků.¹⁴ Šarí'a vychází a opírá se o dva základní prameny, jež je právě Korán a sunna a dodržování tohoto práva Božím lidem¹⁵ by mělo být nedílnou součástí islámu.

I když by šarí'a teoreticky měla utvářet muslimský život, je pravdou, že v historii se však nestala univerzálním zákoníkem, vedle kterého by neexistovala žádná jiná pravidla. Vždy byla doplňována spoustou dalších světských pravidel. K oživení vývoje islámského práva došlo až v 19. – 20. století, kdy se na ni začali obracet islamisté a praktikovat její přísné zákony. V současnosti ji důsledně používá a uplatňuje jen několik zemí, jako je zejména: Saudská Arábie, Írán a Pákistán. Musíme si uvědomit, že žijeme ve světě, kde si mocnosti doslova vynucují spojenectví a kde je potřeba spolupracovat s národy, které se neřídí islámským zákonem. To vše je opravdu nelehké

¹³ Hadíth – „zpráva“, „výpověď“; *záznamy o Muhammadově působení a výrocih.*

¹⁴ CHAJRÍ, Š. F. *Islám*, 2001.

¹⁵ Boží lid – *muslimové.*

a vládnout zde podle středověké šari'yy, striktně dodržovat její zákony a řídit se jejími pravidly je takřka nemožné.¹⁶

1.3.4. PĚT PILÍŘŮ ISLÁMU

Mezi nedílnou součástí islámu, která tvoří jeho charakter, patří pět základních pravidel, jímž se říká pilíře islámu, ale často je lze nalézt i pod pojmem sloupy víry či pilíře víry. Tato pravidla jsou závazná pro všechny muslimy a tvoří jejich základní náboženskou praxi.

a) *Šaháda*: Vyznání

Jedná se o akt veřejného prohlášení víry, který doslova spočívá v tomto výroku: „*Lá iláha illá'lláh wa Muhammadan rasúlu'lláh.*“¹⁷ Což v překladu znamená, že není Boha kromě Alláha a Muhammad je posel Boží. Projevení tohoto prvního pilíře víry stačí k tomu, aby se člověk stal muslimem. Věřící musí s upřímným přesvědčením jednou přeříkat tuto modlitbu před veřejností a tím stvrdí i své přesvědčení.

b) *Salát*: Modlitba

Dalším krokem k vyznání muslimské víry je formální modlitba zvaná salát, jež je obsažena v Koránu a vytvořena Muhammadem. Samotný Korán ukládá věřícímu: „Dodržujte modlitbu, neboť modlitba je pro věřící předepsána v čas stanovený.“¹⁸ Tento úkon se provádí pětkrát denně a při různých příležitostech. Modlitba má velmi pevnou formu, jedná se o pečlivě uspořádaný a přísně dodržovaný sled slovních formulí a tělesných pozic. Mezi další pravidla správného provedení patří například očista jednotlivce před touto modlitbou či obrácení věřících čelem ke Ka'bě¹⁹ v Mekce. Muslimové musí tuto modlitbu znát a provést ji vždy, pokud jsou k tomu vyzváni. Tato modlitba muslimům poskytuje obnovu a upevňuje je v jejich víře.

c) *Zakát*: Almužna

„Dodržujte modlitbu a dávejte almužnu, neboť cokoliiv dobrého pro sebe připravíte, to u Boha naleznete – a Bůh jasně vidí, co děláte.“²⁰ Slovo zaká znamená „očištění“ nebo „růst“. Jedná se o jakousi náboženskou daň, jež má charitativní smysl. Podstatou je odevzdání 2,5 % příjmu každého muslima

¹⁶ Podle: DENNY, F. M. *Islám a muslimská obec*, 1999.

¹⁷ Citováno podle: CHAJRÍ, Š. F. *Islám*. Praha: Ikar, 2001. ISBN 80-7202-922-3, str. 63

¹⁸ Citováno podle: HRBEK, I. *Korán*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-044-2, súra 4:103

¹⁹ Ka'ba – kvádřová budova, v níž se nachází posvátný černý kámen.

²⁰ Citováno podle: HRBEK, I. *Korán*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-044-2, súra 2:110

na libovolné muslimské organizace, nadace či rovnou chudým lidem, to už záleží na každém jednotlivci. Tuto daň si každý muslim vypočítá sám a záleží jen na něm, zda odevzdá minimum nebo více. Podstatné je uvědomit si, že muslimové to neberou jako povinnost, ale jako možnost někomu pomoci.

d) *S a w m* : Půst

Jde o třítydenní půst v měsíci Ramadánu, jež platí vždy po dobu od východu do západu slunce a který probíhá vždy devátý měsíc islámského lunárního kalendáře. Principem je postit se od jídla, nápojů, zdržení se sexuálního styku, ale například i kouření a žvýkání či pomluv. Tento půst má pro člověka mnoho užitků pro tělo, ale i duši, protože vede k větší bdělosti a citlivosti věřících. Z tohoto postění jsou omluveni staří lidé a děti, které většinou začínají, až když jsou v pubertě. Co se týče nemocných, cestujících, menstruuující ženy i ženy, které kojí, mohou tento půst přerušit a vykonat ho až v jiné době během roku, kdy budou zdraví a plní síly.

e) *H a d ů d ů* : Pouť

Nejedná se o nic jiného než právě známá pouť do Mekky. Je to povinností každého muslima, který je duševně i fyzicky zdatný a má pro tuto cestu dostatečné finanční prostředky. Ten, kdo vykonal tuto pouť, se může ve svém okolí těšit velké úctě. Hadždž probíhá každý rok ve stejnou dobu a to 12. měsíc islámského roku, při němž každoročně Mekku navštíví asi 2 milióny věřících. Všichni jsou oblečeni v prostých rounech, protože před Bohem jsou si všichni rovni a na místě se pak účastní složitých symbolických obřadů jako například: 7x obejít posvátný kámen ka'ba, prodlévání na pahorku Arafa, vyměňují si navzájem dary a mnohé další. Tento zvyk má velmi hluboké historické kořeny, pochází z abrahámovského období. Pro muslimy má tento svátek obrovský duchovní prospěch a v neposlední řadě i celý muslimský svět spojuje.

I když je islám vlastně jedním z nejmladších náboženství světa, je jeho historie velmi obsáhlá a barvitá. Dalo by se o něm mluvit hodiny a psát nespočetné množství publikací, již samotnému Koránu by se dala věnovat jedna celá práce. Mým cílem však bylo přiblížit základní myšlenky tohoto náboženství a pokusit se o jakousi stručnou charakteristiku, která nám připravila půdu pro pochopení postavení žen v islámu.

Nejdůležitější ze všeho asi je si uvědomit, že pro většinu muslimů není islám pouhým náboženstvím, ale vírou, způsobem a smyslem jejich života.

2. POSTAVENÍ ŽEN V ISLÁMU

Zřejmě si jen stěží dokážeme představit, že v dnešním 21. století někde existují zákony nutící ženy zahalovat se do černých hidžábů. Zákony, které nařizují, že svědecká výpověď ženy má poloviční hodnotu výpovědi muže. Pravidla odsuzující ženu k životu v domácnosti a jejímu muži dovolují, aby ji kdykoli zbil, nebude li poslušná, či se s ní kdykoli rozvedl a získal děti do své péče.²¹ To vše je jen stručný vhled do života muslimských žen, jež je plný ponižování a bezpráví. V této části práce se pokusím nastínit, co vlastně znamená být ženou muslimkou? Jaký je jejich reálný všední život? Co vedlo k tomu, že diskriminace islámských žen narostla do takové výše a jak svoji situaci vnímají právě ony.

2.1. POJETÍ ŽENY V RANÉM ISLÁMU

Na všechny tyto otázky existuje jednoznačná odpověď a to islám. Ne vždy tomu ale bylo tak, jako dnes. Pokud se zaměříme na pojetí ženy v raném islámu, dojdeme k závěru, že je ve velkém rozporu s pojetím ženy muslimky o 200 let později. Byl to právě islám, který přísně zakázal zabíjení prvorozených dcer, jak tomu bylo v předislámské Arábii zvykem a žena po nástupu „nové víry“ nebyla chápána, jako méněcenná a nezpůsobilá bytost. Tyto všechny informace můžeme najít v hadísech, které popisují celou řadu Muhammadových žen, jež jsou podstatnou a nedílnou součástí jeho života. Co více Prorokova první žena Chadídža (první dáma islámu) poskytla Muhammadovi nutné materiální zabezpečení a společenské postavení. Byla to právě ona, která jej podporovala v nelehkých dobách, kdy se mu zjevil archanděl Gabriel a poskytovala mu útěchu a pevné zázemí. Žena tedy byla z pohledu raného islám plnoprávná a inteligentní bytost, která tvoří nedílnou součást života muže. Samotný Muhammad dbal o vzdělání nejen svých dalších manželek, ale všech muslimek a díky těmto informacím dnes víme, že na začátku arabsko-islámské civilizace vystupuje žena relativně svobodná ve všech oblastech života.²² Co tedy vedlo k tak prudkému obratu a změnám, jež přinesla pozdější doba?

²¹ Podle: BROOKS, G. *Devět částí touhy*, 1999.

²² Podle: CHAJRÍ, Š. F. *Islám*, 2001

Na tuto otázku je celá řada odpovědí. Na příklad kolektiv autorů ve své publikaci *Islám - ideál a skutečnost* zmiňuje: „Relativně svobodné postavení ženy v původním společenství muslimů se mění v závislosti na hlubokých ekonomických a sociálních změnách v prvním století hidžry.“²³ Jedná se především o sociálně kulturní změny, k nimž došlo v oblastech, které Arabové obsadili svými výboji. Jiné zdroje se však přiklánějí k názoru, že po smrti Muhammadovi první ženy Chadídži měl Prorok ještě asi dalších osm manželek a jak tvrdí publikace od Geraldine Brooks, zabývající se životem muslimských žen: „Brzy se však objevila žárlivost, intriky a skandály. Nepřátelé nového náboženství začali obtěžovat Muhammadovi manželky.“²⁴ A po několika takových incidentech přikázal Bůh svému Prorokovi, aby si své manželky držel v ústraní. Najednou se ženy z ničeho nic začaly skrývat ve svých domácnostech, ven mohly vycházet pouze od hlavy k patě zahalené a jakékoly debaty s muži, jež nejsou součástí rodiny, začali být naprosto vyloučené. Postupem času tato nařízení začala platit nejen pro ženy Proroka, ale pro všechny muslimky obecně.

Ať už tedy šlo o tehdejší geografické, politické a dobové problémy, které vedly k diskriminaci žen, zdá se mi logické, že v tom určitou roli sehrála i lidská žárlivost a chamtivost, která ve jménu Boha a jeho předurčení postavila ženy do pozice těch méněcenných, znevýhodněných a utlačovaných, to vše pro jejich ochranu. Již to, že v původním znění islámské víry byly ženy svobodné, dospívám k závěru, že zde nebude úplně nejtěžší slovo Boží, ale slovo lidské, jež si hlavní zdroj islámské víry Posvátanou knihu Korán upravilo podle vlastních potřeb. To vše jsou samozřejmě pouhé spekulace a subjektivní názory, které však podle mého názoru nejsou úplně neopodstatněné. Obrátme se však k faktům, které popisují současný pohled na postavení muslimských žen v rámci dnešní islámské společnosti.

2.2. PRÁVA A POVINNOSTI DNEŠNÍCH MUSLIMEK

Je nezbytné si uvědomit, že postavení muslimek se odlišuje stát od státu a také podle společenských vrstev. Proto jejich současnou situaci nelze přičítat pouze islámu, ale i místním tradicím, způsobu výkladu Koránu, či míře uplatnění šaría. Z toho

²³ Citováno podle: KŘÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MULLER, Z. *Islám - ideál a skutečnost*. Praha: Baset, 2002. ISBN 80-86223-X, str. 134

²⁴ Citováno podle: BROOKS, G. *Devět částí touhy – skrytý svět muslimských žen*. Praha: knižní klub, 1999. ISBN 80-7176-822-0, str. 12

je poměrně dobře zřejmé, že dělat jakékoli závěry či úsudky týkající se této problematiky, je opravdu nelehké a zavádějící. Proto se pokusím objektivně zmínit nejobecnější fakta, jež jsou nejvíce charakteristická pro tohle téma a pokusím se opírat zejména o Korán a publikace, jež se tímto tématem zabývají.

V první řadě se zaměříme na Korán, protože právě on tvoří základy a je původcem současné, řekněme znevýhodněné, pozice ženy v islámské společnosti. Právě v této Posvátné knize muslimů je ženské otázce věnována jedna z nejdelších súr a to súra čtvrtá. Zde se žena objevuje v několika rolích, jako na příklad postava ve vyprávění o biblickém spasení, jako biologická a sociální bytost, či jako věřící. Zajímavé je, že ženy z pohledu biblického spasení nejsou nikdy pojmenovány vlastním jménem, ale vždy jako žena svého ctnostného muže. Co se týče pojetí ženy ve smyslu biologicko-sociálním, je na první pohled zřejmé, že ženy jsou postaveny o stupeň níže než muži, doslova je tam řečeno: „Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jednomu z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám).“²⁵ Co k tomu dodat? Snad jen, že se jedná o jeden z mnoha veršů, které ženy znevýhodňují nebo na ně nějakým jiným způsobem útočí. Pokud se zaměříme na postavení ženy jako věřící, jsou si obě pohlaví před Bohem rovna a platí tedy pro všechny základní pravidla, jako například pět pilířů víry a mnoho dalších, o nichž jsem se zmiňovala v první části této kapitoly. Převládajícím tématem, které Koránu věnuje zvláštní pozornost, se týká oddanosti žen vůči mužům. Vybízí ženy, aby byly cudné, ctnostné, skromné a plně svému manželovi vyšly vstříc, a pokud tomu tak není, i na to má Korán radu: „A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je!“²⁶ Dále verš pokračuje ve smyslu, že pokud jsou však poslušné, neměli by muži proti nim vyhledávat důvody. Jak ohleduplné, že?

Problém v sobě skrývají i naprosto nesmyslné a neodůvodněné názory, že žena v sobě skrývá vlastnosti jako pokušení, svod, zmatek, kacířství, to vše označuje arabské slovo *fitna*. Islámské dogma zkrátka pohlíží na ženy, jako na nenasytné nymfomanky, které nedokážou udržet svoji žádostivost a chtíč, jež skrývá jejich přirozená hříšnost. Islám jako takový neodsuzuje sexualitu, pokud je za jejím účelem zrození muslima, ale žena v sobě skrývá tendenci zneužívat sexu, proto musí být pod celospolečenskou kontrolou.

²⁵ Citováno podle: HRBEK, I. *Korán*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-044-2, súra 4:34

²⁶ Citováno podle: HRBEK, I. *Korán*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-044-2, súra 4:34

Poněkud odvážná tvrzení islámských kněží, pokud vezmeme v potaz fakta o počtu znásilněných žen a porovnáme je s počtem znásilněných mužů, nemyslíte? Na druhou stranu: „Žena smí odmítat styk s manželem pouze z přirozených důvodů.“²⁷ A zde jasně vidíme jeden z častých úkazů, se kterými se budeme setkávat a to s faktem, že si islám, ve výkladu Koránu poněkud protřečí.

Ať se podíváme na publikace o lidských právech v islámu, či se setkáme s názory a interpretací ženské otázky pomocí islámských duchovních, nemůžeme se zbavit pocitu, že je islám k ženám neskutečně milostivý, vstřícný a přímo vyzývá k rovnosti všech lidských bytostí.²⁸ Často můžeme narazit na argumenty, že islám ženě poskytuje stejná práva jako muži, jen nejsou totožná. Dokonce je možné setkat se s názory některých islamistů, že postavení muslimek je zcela jedinečné a novátorské. Ženy ze západu mohou jen závidět, protože nikdy nedosáhnou práv, která mají muslimky přirozeně daná od počátku vzniku této víry. Pojďme si tedy ta „záviděníhodná“ práva muslimských žen přiblížit.

První z věcí, které se týkají práv a povinností islámských žen a čím bych se chtěla zabývat je otázka *o b l é k á n í*. Jak jsem se zmínila již v úvodu této kapitoly, veškeré principy týkající se života muslimů vyplývají z Koránu a ani tato problematika není výjimkou. I zde je stanovena povinnost se zahalovat, ale již z něj nevyplývá, kterých částí ženského těla se nařízení týká. Doslova se v Koránu píše: „Proroku, řekni manželkám svým, dcerám svým i věřícím ženám, aby přitahovaly k sobě své závoje! A toto bude nejvhodnější k tomu, aby byly poznány a nebyly uráženy. A Bůh je odpouštějící, slitovný.“²⁹ Je tedy pravděpodobné, že zahalování tváře závojem se bude týkat až doby pokoránské. Zákonné předpisy pro islámské ženy se značně liší svojí mírou prakticky stát od státu. V některých zemích, jako je na příklad Írán či Saúdská Arábie, přikazuje zahalování zákon. V jiných se ženy dobrovolně oblékají do nepraktických a nevzhledných džihábů skládajících se z dlouhých černých volných šatů a kabátu, k nimž patří ještě čáďor, neboli šál přes vlasy. Ovšem co vlastně pro muslimky znamená slovo dobrovolně? Většina z nich si džihád obléká ne z vlastní vůle, ale ze strachu, aby o nich okolí nesmyslelo jako o nepočetných a necudných. Muži si

²⁷ Citováno podle: KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MULLER, Z. *Islám - ideál a skutečnost*. Praha: Baset, 2002. ISBN 80-86223-71-X, str. 137

²⁸ Podle: HÝSEK, R. *Lidská práva v islámu*, 2006.

²⁹ Citováno podle: HRBEK, I. *Korán*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-044-2, súra 33:59

však takové starosti dělat nemusejí, mohou nosit třeba i poslední evropskou módu, je jim to pohodlné. Proč tedy tomu tak je? Proč se i v oblékání měří mužům a ženám dvojím metrem? Odpověď je opět snadná a jednoznačná. Závoj ženu chrání. Ochraňuje nejen její duši, ale i její mysl a tím i počestnost. Ať se to může zdát neuvěřitelné, pravdou je že: „Dívčino panenství je stále ještě vším, bez něj dívka ztrácí čest a hodnotu, je hodná opovržení.“³⁰ Co více, i v dnešní době dochází k hrůzným tzv. vraždám ze cti, kdy otec, bratr či manžel zabije svoji dceru, sestru, manželku nebo ji doslova donutí k sebevraždě jen proto, že zneuctila jejich rodinu necudným chováním.

Další věc, kterou bych ráda zmínila, se týká *v z d ě l á n í* žen v islámských zemích, které v posledních desítkách let prochází velmi pozitivní změnou. Islámské ženy se doslova vrhly na vzdělání a to vše ve snaze vydobyt si rovnocenné postavení a více svobody. V každém státě je však situace velmi odlišná, i když se dá obecně říci, že gramotnost islámských žen postupně stoupá ve všech zemích. Hlavním problémem je ekonomická situace země, od které se všechno odráží, a muslimové to mají ještě ztížené faktem, že děti musejí být ve školách odděleny podle pohlaví a tak musejí pro mladé dívky stavět nové školy, což je samozřejmě velmi komplikované. Vraťme se ale zpět k pozitivnímu vzrůstu gramotnosti muslimek. I když v některých zemích Blízkého Východu nebo v severní Africe či Tunisku se gramotnost žen pohybuje asi kolem 50%, například v Íránu tvoří ženy na místních univerzitách celých 64 % všech studujících, což považuji za velmi obdivuhodné. Ale i tak ženám islámský režim neustále klade do cesty velké překážky. Je prakticky nemožné, aby studentka dostala stipendium v zahraničí a bohužel většina i velmi úspěšných žen s tituly nakonec stejně skončí v domácnosti.³¹

Již jsem se jen krátce zmínila o *se g r e g a c i p o h l a v í*, které je typické pro islámské země. Toto rozdělení mužů a žen se netýká pouze škol, ale také univerzit, kde dívky sledují přednášky z jiných míst než muži, protože se s nimi nesmí vyskytovat v jedné místnosti. Tato problematika postihuje vlastně veškerá odvětví všedního života, jako je například zdravotnictví, úřady, ale například i cestování hromadnou dopravou, kdy je ženám často vyhrazen zadní prostor vozidla a mužům přední. Tak bychom mohli

³⁰ Citováno podle: FROUZOVÁ, M. *Závoj a džíny*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-776-6, str. 17

³¹ Podle: FROUZOVÁ, M. *Závoj a džíny*, 2006.

pokračovat do nekonečna. Ráda bych však opět upozornila na to, že v každé zemi se situace opět o něco liší.³² Příčinou je vysvětlení a míra aplikace veršů v Koránu, které se touto problematikou zabývají. Někteří shledávají segregaci, jako ochranu rodiny a manželství, jiní tvrdí, že verše se týkají pouze Prorokových manželek a že ženy se s muži společně stýkat mohou po dodržení určitých způsobů chování. Faktem je, že v zemích, kde vládne islámský režim, se většina přiklání nebo je jim spíše nařízena přísná segregace obou pohlaví.

Co se týče otázky *z a m ě s t n á n í*, díky již zmíněnému vzdělání se ženy dostávají i na trh práce. Pracující ženy jsou v dnešních islámských zemích velmi častým jevem, ale je potřeba dodat, že jsou pro ně jiná kritéria a mnohem těžší podmínky než pro muže. Pokud chce žena muslimka pracovat, musí za to opravdu bojovat a překonávat nesčetné množství překážek. Většina zaměstnaných žen v očích okolí působí dojmem, že je poběhlice a chodí do práce za záminkou, aby se mohla seznamovat s jinými muži. Ano, takhle opravdu tradiční a radikální muslimové přemýšlejí. Zkrátka se pracující žena musí vyrovnat s řadou nemilých pomluv, ale nejen ona, ale i její celá rodina. Právě to bývá největší problém. Málo kdo unese tuto tíhu, a i když je žena více než nadaná a úspěšná, není jí to nic platné, pokud se rodinná rada usnese, že bude lepší, aby zůstala doma. Avšak ne všechny muslimky touží chodit do práce. Spousta tamních žen vlastně ani nijak zvlášť netouží vycházet z domu. Vše co se týká nákupů, ať už potravin, domácích potřeb či výbavy to vše obstarávají muži, většinou když se vracejí z práce. Vše má svoje výhody i nevýhody. Pravdou však je, že islámské ženě se nikdy nestane, že by musela živit celou rodinu, byla sama na děti, nebo neměla kde bydlet, musela tvrdě pracovat, aby se vůbec užívala, s čímž se často ženy ze západních zemí potácejí. V islámu je zkrátka pravidlem, že muž musí živit ženu! Jeho úspěch se často měří právě podle spokojenosti manželky. To vše je samozřejmě velmi individuální. Ženě, která chce být v domácnosti a má relativně spokojené manželství, může takový život naprosto vyhovovat. Avšak pro ty, jež se chtějí realizovat a zbavit se závislosti na okolí, se život v domácnosti stává peklem.

Posledních pár věcí, týkajících se postavení a práv žen v islámu jsou spíše témata právníká, jako například otázka *d ě d i c t v í*. Na dědické právo mají podle Koránu ženy nárok, avšak jejich podíl je výrazně menší než podíl muže. Vesměs platí pravidlo,

³² Podle: DENNY, F. M. *Islám muslimská obec*, 1999.

které se objevuje v Koránu, že synovi náleží podíl rovný podílu dvou dcer. Jestliže není mužského potomka, pak po něm dědí jeho rodiče, přičemž matce patří jedna třetina.³³ Vše se opět vysvětluje faktem, že žena žádnou finanční odpovědnost nemá a tím jí náleží i menší podíl. Je to právě muž, který nese veškeré břemeno zabezpečení rodiny a proto je jeho podíl značně vyšší.

Budeme li se zabývat například otázkou *svědectví*, tak i zde je žena poněkud v nevýhodě. Obecně platí, že hlas jednoho muže rovná se hlasu dvou žen. Jak samotný Korán praví: „A žádejte svědectví dvou svědků z mužů vašich, a nemáte li dva muže, pak vezměte jednoho muže a dvě ženy z těch, které uznáte za vhodné svědkyně; aby, kdyby jedna z nich se zmýlila, druhá jí mohla připomenout.“³⁴ Dále se také uvádí, že žena nemá zkušenosti z praktického života jako muž a proto je potřeba ještě jedné, aby se navzájem kontrolovaly. Je to tedy opět míněno, jako ochrana žen před falešným svědectvím, které islám tvrdě trestá.

Islámská legislativa se často kryje výroky, že žena má stejné právo na svobodu projevu a názoru jako muž. Dále, že islám zaručuje ženám stejná práva uzavírat smlouvy, podnikat mít oddělené vlastnictví, či vydělávat atd.³⁵ Ano, to vše sice základní lidská islámská práva obsahují. V tom případě nastává otázka, proč tedy ženy ve většině islámských zemí nemohou mít ani řidičský průkaz? Nemohou vyjít na ulici bez souhlasu svého manžela? Vlastně si ani nemohou obléci, co chtějí? Na všechny tyto otázky existuje jen jediná odpověď – islám. Islám, který nikdy nepřiznává diskriminaci muslimských žen a který se stále bude schovávat a obhajovat otřepanou frází, že práva a povinnosti žen jsou stejná jako u mužů, jen ne totožná.

2.3. ISLÁMSKÁ RODINA

V této části se budu zabývat rodinným životem v islámských zemích, jak je již zřejmé podle názvu kapitoly. Ráda bych však na úvod poznamenala, že na několika stránkách této práce není možné podat přesnou sociologickou analýzu muslimských rodin. Přesto se však pokusím alespoň přiblížit obecná fakta a základní témata této problematiky. To vše bude vycházet a opírat se o postavení žen v rodinné hierarchii.

³³ Citováno podle: HRBEK, I. *Korán*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-044-2, súra 4:12

³⁴ Citováno podle: HRBEK, I. *Korán*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-044-2, súra 2:282

³⁵ Podle: HÝSEK, R. *Lidská práva v islámu*, 2006.

Hlavním a převládajícím typem muslimské rodiny je stále ještě tzv. *velkorodina*, jež byla budována na tradičních předkapitalistických společenských vazbách. Tato forma rodiny se vyskytuje nejčastěji, ale v dnešní době je možné se setkat i s rodinou individuální, která vzniká především ve větších městech islámských zemí. Tento poměrně nový trend můžeme nacházet především v kruzích městské buržoazie nebo u představitelů různých levicových proudů, vytváří mladým ženám určitý prostor pro vlastní realizaci. Vraťme se ale k tradičnímu typu rodiny, kde je stále pro ženu nejdůležitější, aby porodila alespoň jednoho syna. Jen tak si může zajistit úctu a klid do budoucích let, protože jí právem patří hold úcty k matce. Nutno poznamenat, že postavení matky v islámu je velmi důležité a samotný Korán si ji velice váží a dává jí patřičnou úctu. Má-li však žena samé dcery, nastává problém, protože s dcerami se v dalším osudu rodiny prakticky nepočítá. Dceru provdají, ale syn má ze zákona povinnost finančně zajistit rodinu i postarat se o rodiče ve stáří. Z toho důvodu je mužský potomek již od narození velice ceněný na rozdíl od dívky.³⁶

Co se týče výchovy v těchto velkorodinách je typické, že jsou děti mnohem méně závislé na svých rodičích, na rozdíl od rodin individuálních. Mezi další charakteristické znaky patří i to, že výchova dítěte není jen v zájmu matky, ale také tchyně, která má také plné právo do výchovy dítěte zasahovat. Vůbec celkový vztah mezi matkou a snachou je poněkud zvláštní a má stanovená pevná pravidla, jako například: „Matka je ženou, kterou by měl její syn upřímně obdivovat a zahrnovat ji rozhodně větší pozorností než svoji manželku.“³⁷ Zkrátka právo, které obsahuje samotný Korán, se vyznačuje jakýmsi všeobecným mravním kodexem, díky kterému matka vyžaduje od syna značnou pozornost a od snachy pokoru. I když pro Evropany fakt, že by jejich manžel zahrnoval větší láskou a pozorností svoji matku než ji samotnou, se může zdát řekněme nepředstavitelný, v islámských zemích s tím ženy až takové problémy nemají a berou to za jakousi samozřejmost.

K dalším tématům týkající se islámské rodiny neodmyslitelně patří *polygamie*. Pravdou je, že Korán muslimům dovoluje, aby měli až čtyři ženy pod podmínkou, že se všemi budou nakládat stejně. Doslova se tam praví: „Berte si manželky takové, které

³⁶ Podle: KŘÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MULLER, Z. *Islám – ideál a skutečnost*, 2002.

³⁷ Citováno podle: KŘÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MULLER, Z. *Islám – ideál a skutečnost*. Praha: Baset, 2002. ISBN 80-86223-71-X, str. 149

jsou vám příjemné, dvě, tři a čtyři; avšak bojíte li se, že nebudete spravedliví, tedy si vezměte jen jednu.³⁸ Většina muslimů zastává názor, že uživit více manželek než jednu je v praxi velice obtížné a proto panuje obecný názor, že by manželství měla být monogamní. A tak představa, že každý muslim má několik manželek, které mu neomezeně slouží, je v dnešní době spíše mýtus. Islám ovšem tuto věc mužům umožňuje, co se ale týče žen, pro ty samozřejmě platí, že mohou mít pouze jednoho manžela.

Přejděme ale již k samotnému *manželství*, které je muslimům v podstatě nařizováno, jako bohublýbý stav udržující muslimskou obec. Staromládenectví je většinou chápáno, jako prohřešek proti etickým normám a tím i proti Bohu, proto se s ním v islámských zemích setkáváme opravdu zřídka. Manželství a rodina zkrátka k islámu patří a tvoří jeho nedílnou část, protože tím dochází ke zrození muslima a udržování islámské tradice. Každé manželství předchází nejdříve sňatek, s nímž jsou spjaté nejrůznější lidové tradice a zvyky. Ty zde však podrobně popisovat nebudeme z důvodu jeho odlišnostmi dané nejen zemí, ve kterých se sňatek koná, ale také etnicko-kulturní oblastí či charakterem sociální vrstvy dané společnosti. Obecně však platí, že ve všech islámských zemích je sňatek k důvodu veliké slávy a na níž by mělo být přítomno nejen veškeré příbuzenstvo, ale i lidé z blízkého okolí. To vše však závisí na finanční situaci určité rodiny, pravidlem ale je čím větší svatba, tím lepší. Stále se můžeme setkávat se skutečností, že sňatky zprostředkovávají rodiče a věková hranice dívky k sňatku bývá nejčastěji uváděno 16 let. Z praxe ale víme, že věková hranice může být i o hodně nižší. Jaký dopad to má na psychiku dívek a co vše je v těchto případech možné se podrobněji zabývám v kapitole o Marian Satrapi a jejich dílech.

Co se týče samotného vztahu muže a ženy, ten by měl být v manželství založen na vzájemné lásce, míru, soucitu a pochopení. Alespoň takhle je to formulováno v Koránu. Realita bohužel bývá často jiná, což není jen problematikou islámu, ale manželského soužití obecně na celém světě. Pokud jsou svoji lidé, kteří si nerozumí a nechtějí toho druhého pochopit, nepomůže jim žádná víra. V islámu, jak jsem se již několikrát zmínila, se však zabezpečení rodiny ujímá muž a je i před Bohem odpovědný za její blaho. Muž musí sám finančně zaopatřit svoji ženu a děti, kteří jsou tím na něm plně závislí. Z toho všeho tedy přirozeně vyplývá, že je to právě muž, kdo má v rodině

³⁸ Citováno podle: HRBEK, I. *Korán*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-044-2, súra 4:3

poslední slovo. Povinností manželky je nejen veškerá starost o domácnost, ale také podpora svého manžela a v neposlední řadě výchova dětí. Vše může působit idylicky a může tomu opravdu tak být, pokud je žena řekněme domácí typ. Pokud není, nastávají veliké problémy a rozpory v rodině, které mohou vést i k jejímu rozpadu.

Všeobecně v islámských zemích platí, že *rozvod* je nejvíce nenáviděnou věcí z těch, které Bůh povolil a měl by se užívat jen jako poslední a nejkrajnější řešení. I přes to je rozvod pro muslimy možný a jeho postupy podrobně upravuje Korán. Ten poukazuje na to, že pokud dojde k takovému radikálnímu řešení, mělo by se vše provést laskavě a pokud možno i důstojně. Jaké jsou však podmínky k rozvodu pro muže a pro ženy? Již určitě každý tuší, že jejich odlišnost bude více než patrná. I zde jsou ženy ve znevýhodněné pozici a to nejen svoji ekonomickou závislostí na manželovi, ale také i právně: „Ačkoli má většina islámských zemí ústavu, podle které jsou si muži i ženy teoreticky rovni, v praxi to tak nebývá. Součástí ústavy je totiž i islámské právo.“³⁹ Právě díky islámskému právu je pro muže mnohem snadnější se rozvést a podle tradice dokonce stačí jen třikrát říct „rozvádím se“ nebo „zapuzuji tě“. Žena oproti tomu musí složitě dokazovat, že ji muž týrá nebo že je neplodný a musí na to mít i několik svědků, jež jí to potvrdí před místním soudcem. Pokud se tohle všechno ženě podaří, většinou přijde u rozvodu o děti, které jsou svěřeny do péče otce. Sice je legislativně podloženo, že po rozvodu dívky zůstávají u matky do své puberty a chlapci do 7 let. V praxi to však většinou dopadá tak, že se žena obvykle vrací ke své původní rodině bez dětí a nemá ani jisté, zda ji její rodina přijme. Pokud ženy zváží veškerá tato hlediska, dojdou k závěru, že je lepší se do ničeho takového nepouštět a nezbývá jim často nic jiného, než mlčky trpět.

Mezi další věci, jež jsou Bohem nenáviděné, kromě rozvodu patří i *cizoložství*, které je mimo jiné i považováno za jeden z nejtěžších hříchů vůbec. Tento hřích se také řadí k hrstce těch, které byly trestány ještě na zemi. Většinou, jedná-li se o přestoupení morálního kodexu, Korán žádné tresty na tomto světě nenařizuje a o trestu rozhodne až Bůh při posledním soudu. Za krvesmilstvo, nebo-li incest platí trest smrti a považuje se za něj pohlavní styk s matkou, sestrou, ale také manželkou bratra. Zatímco styk s přímou sestřenicí se již za incest nepovažuje, co více se dokonce doporučuje v zájmu

³⁹ Citováno podle: KŘÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M. *Islám – ideál a skutečnost*. Praha: Baset, 2002. ISBN 80-86223-71-X, str. 24

upevnění rodiny. Pro muže i ženy za prokázané cizoložství platí sice trest smrti, ale opět to závisí, kterou muslimskou zemi máme na mysli a nakolik je v ní uplatněno islámské právo. Trestu smrti většinou předchází několik varování v podobě sto ran bičem. Pokud nedošlo k nápravě, je u mužů častá poprava stětím, zatímco ženy by podle klasických zvyků měly být ukamenovány.⁴⁰ V dnešní době však je praxe taková, že pokud k nějakému trestu vůbec dojde, končí to většinou u sto ran bičem, protože přísné zákony šaría jsou již hlasem minulosti.

Závěrem této kapitoly bych ráda uvedla citaci z knihy *Závoj a džíny*, jejíž autorkou je M. Frouzová, která podle mého názoru dokonale vystihuje nejen pojetí ženy v rámci muslimské rodiny, ale postavení ženy v islámu obecně: „Dokud jsou ženy v manželství šťastné, nic si z toho nedělají a nemusí. Ale pokud ne, dolehne na ně jejich znevýhodnění plnou vahou, navíc se společenskými normami, podle kterých by ženy měly všechno tiše snášet.“⁴¹

⁴⁰ Citováno podle: KŘÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M. *Islám – ideál a skutečnost*. Praha: Baset, 2002. ISBN 80-86223-71-X, str. 104

⁴¹ Citováno podle: FROUZOVÁ, M. *Závoj a džíny*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-776-6, str. 24

3. FEMINISMUS

Na úvod této části práce bych ráda zmínila, že se v jejím obsahu pokusím stručně nastínit základní myšlenky feminizmu, jeho vznik, historii, na což pak plyně navazují hlavní proudy tohoto ženského hnutí. Ráda bych také upozornila na jakési globální znevýhodnění ženského pohlaví, jež je předurčené historicky, kulturně a jde napříč nerůznějšími druhy náboženství a víry. Právě zde můžeme vidět i jakousi spojitost a podobnost křesťanské kultury s islámem. Jelikož právě islám souvisí s celou mojí prací, budu se zabývat i otázkou feminizmu z pohledu islámu a jak se tyto dvě na první pohled řekněme neslučitelné věci navzájem ovlivňují.

3.1. HLAVNÍ MYŠLENKY A PRINCIPY

Feminismus je velmi široký, různorodý proud, který se zabývá postavením ženy ve společnosti a tím, čím vlastně žena je. Lze jej také definovat jako: „Sociologické hnutí usilující o dosažení politické, ekonomické a sociální rovnosti žen s muži.“⁴² Jde tedy o jakési prosazení práv a zájmů žen. Hlavní myšlenkou je, že biologické a intelektuální rozdíly mezi pohlavími v žádném případě neopravňují nadřazenost muže. Bohužel jsou zde i jiné předpoklady, které ženu znevýhodňují, a jde o kulturní podmíněnost postavení ženy. Ať už se jedná o Antické Řecko, jehož základem je prosazení patriarchálních sociálních vztahů a kde klasická mytologie mluví ve velmi negativním slova smyslu o ženě zvané Pandora, která má být původcem utrpení lidského rodu. Nebo se můžeme zmínit třeba o Starém zákonu, kde v neprospěch ženy svědčí nejen fakt, že je stvořena druhotně, ale zejména její neuposlechnutí zákazu, jejímž důsledkem je opět trest pro celé lidstvo.⁴³ A co si budeme namlouvat, samotné křesťanství, které tvoří nedílnou část naší západní kultury, značně prohloubilo diskriminaci vůči ženskému pohlaví a k ženám se vždy nechovalo zdvořile. Vzpomeňme třeba na středověkou křesťanskou inkvizici a s ní spojený hon na čarodějnice, kdy se ve jménu boha po několik staletí upalovaly nevinné ženy.⁴⁴ Položme si tedy otázku, v čem je vlastně naše západní kultura provázená křesťanstvím lepší než islám? Ano, v dnešní době jsou ženy ze západu relativně svobodné, mají

⁴² Citováno podle: ROMAN, D. *Politologie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1996. ISBN: 80-7182-162-4, str. 281

⁴³ Podle: DOLAŽALOVÁ, I. *Feminismus*, 1995.

⁴⁴ Podle: KNOTKOVÁ – ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, 2008.

relativně stejná práva jako muži, nutno ale dodat, že to vše je stálo neskutečné úsilí a vytrvalost. Proč tedy muslimky, které jsou díky víře a tamní kultuře také znevýhodněné, jako kdysi byly Evropanky, nedosáhly stejného rozvoje a osvobození se? Odpovědí na tuto otázku může být několik, ale může to být také fakt, že to muslimské ženy nikdy nechtěly a vlastně ani nepotřebovaly, protože islám jim ve své podstatě dává mnohem více práv, než dává ženám křesťanství.⁴⁵

3.2. VZNIK A HISTORIE FEMINISMU

Vraťme se ale k samotnému feminismu a k jeho pravé podstatě, kterou ovšem nelze tak přesně definovat, protože od jeho vzniku se rozvětvil na spoustu odvětví a proudů. Samotný feminismus vznikl, jako hnutí za osvobození žen v 2. pol. 19 století, které vystupovalo se snahou o vyvázání žen z tradic daných pohlavní rolí jako vzorců chování, jež jsou výsledkem kultury a socializace. Dříve měly ženy své místo v domácnosti, řadu povolání vůbec vykonávat nesměly a také neměly přístup ke vzdělání. Všimněme si opět jakési podobnosti s ženami z islámských zemí.

Zlom přišel roku 1792, kdy Mary Wollstonecraftová ve své knize *Obhajoba ženských práv* vystoupila s myšlenkami, že by ženy měly mít stejné příležitosti jako muži, jak ve vzdělání, tak i zaměstnání a politice. K těmto názorům se přidaly další ženy, jako například i zakladatelka moderního ošetrovatelství Florence Nightingalová a mnohé další. I když myšlenky zrovnoprávnění žen s muži začínaly již v revoluční Francii, ty opravdu významné podněty jsou spojeny s Anglií a průmyslovou revolucí.

V jakési první vlně feminismu, která probíhala koncem 19. a začátkem 20 století, se ženy snažily především o získání volebního práva, což se nejdříve podařilo obyvatelkám Nového Zélandu v roce 1893. Poslední zemí, která tato práva omezovala, bylo Švýcarsko a to až do roku 1971. Dále také první vlna feminismu usilovala o podporu rovných vlastnických práv pro ženy, ochranu vlastnictví žen v manželství a mnoho dalších.⁴⁶

⁴⁵ Podle: UTRIO, K. *Dcery Eviny*, 1994.

⁴⁶ Podle: DOLEŽALOVÁ, I. *Feminismu*, 1995.

Další vlna probíhala v 60. až 80. letech 20. století a navazovala na fázi první. Nejvýznamnějším hnutím této doby byly určité sufražetky nebo i radikální feministky, které se na rozdíl od těch umírněných vyznačují úsilím o celkovou společenskou změnu. Proud Umírněných feministek se naopak snažil o postupnou změnu a to v hodnotové orientaci prostřednictvím výchovy a osvěty.⁴⁷

Poslední třetí vlna feminismu začíná od 90. let 20. století, jež reagují na odezvy předchozích neúspěchů. Kritizuje jednostrannost tehdejšího feminismu a nakonec jej rozbíjí na několik různorodých směrů, které zohledňují odlišnost žen. Zejména v první polovině 90. let se setkáváme s velmi nepřátelskými názory na feminismus a můžeme hovořit i o vzniku tzv. antifeminismu, jež byl propagován zejména v médiích. Situace se začala měnit až v druhé polovině 90. let: „A to hlavně díky neutuchající snaze feministek a feministů ukázat společnosti relevanci a rozmanitost feministického myšlení.“⁴⁸ Pravdou je, že názory veřejnosti na feminismus obecně byly obehnané nejrůznějšími stereotypy, které se začaly bourat právě až v období třetí vlna, která neustále poukazuje na neskutečnou rozmanitost tohoto hnutí.

3.3. SOUČASNÝ FEMINISMUS A JEHO PROUDY

Současný feminismus se opírá zejména o díla francouzské filozofky Simon de Beauvoirové, ale významnou osobností je i zakladatelka americké Národní organizace pro ženy Betty Friedanová. Typická je také aktivita dnešních feministek, které zakládají nejrůznější sdružení a spolky vzájemné solidarity po celém světě. Organizují kampaně, jež se zabývají současnými tématy jako na příklad potraty, pornografie, domácí násilí vůči ženám a mnohé další. Snaží se popsat současnou situaci ženy, ale také poukazují na již vžitě sociální stereotypy. Velmi zajímavým jevem je i jejich snaha o jakousi vlastní interpretaci dějin, které doposud psali a dělali muži.⁴⁹ I když se ženská hnutí organizují celosvětově a na všech kontinentech, jeho cíle často určují podmínky a zákony jednotlivých zemí či kultur. Nutno dodat, že na příklad v některých arabských zemích nemají ženy volební právo do dnes. O tom ale až v další kapitole. Teď si pojďme přiblížit základní feministické směry.

⁴⁷ Podle: BEAUUIROVÁ, S. *Druhé pohlaví*, 1966.

⁴⁸ Citováno podle: VALDROVÁ, J., JARKOVSKÁ, L. *abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2, str. 200

⁴⁹ Podle: ROMAN, D. *Politologie*, 1996.

Liberální feminismus

Jedná se o jeden z nejsilnějších proudů feminizmu, který byl charakteristický zejména pro první vlnu. Jeho hlavní myšlenkou je fakt, že si jsou všechny osoby rovny a k jejich pozdějšímu rozdělení dochází především odlišností prostředí a výchovy. Vyzývá k odmítnutí tradičních sociálních rolí žen a mužů a tím se snaží i o jejich zrovnoprávnění. Preferuje spíše postupné reformy před radikálními zákony. To vše se snaží dosáhnout zaměřením se na legislativu, kde se věnuje zejména změně zákonů. Zabývá se tedy otázkou rovnocenného zákona a práv.

Tradiční marxistický (socialistický) feminismus

Tento směr je přesvědčen o tom, že ženy jsou stejně vykořisťovány jako utlačované třídy a svých práv mohou dosáhnout jedině svržením ekonomického řádu, jež je v rukách mužů. Samotný název nám říká, že vychází z původní Marxovy kritiky kapitalismu a aplikuje ji na postavení žen. Zaměřuje se na ekonomické aspekty života a zejména na rovné pracovní příležitosti žen s muži. Konečným cílem tohoto směru je snaha o odstranění faktu, který ženy nejvíce svazuje a omezuje, což je především jejich finanční závislost na mužích.

Radikální feminismus

Hlavní myšlenkou tohoto směru je přesvědčení, že utlačování žen muži je důsledek patriarchálního uspořádání. Zaměřuje se především na otázky sexuálního vykořisťování, zneužívání žen muži, násilí na ženách apod. Upozorňují i na fakt, že by sexualita měla být primární kategorií feministické analýzy, protože od toho se odvíjí nerovnost žen. Snahou je ženy osvobodit od povinného rození dětí a vynucenou heterosexuálitou, jež chtějí docílit nastolením matriarchátu.⁵⁰

Sociální feminismus

Sociální proud spojuje především prvky radikálního feminizmu s tradičním marxistickým. Rozdíl mezi mužem a ženou chápe jako sociální výtvar, který je daný interakcí biologické stránky člověka. Ideálním stavem této linie je společnost a kultura, v níž se ztrácí rozdíl mezi ženou a mužem a kde už nejsou ženy dávány do oddělené kategorie.

⁵⁰ Podle: VALDROVÁ, J., JARKOVSKÁ, L. *abc feminizmu*, 2004.

Z hlediska organizace nebylo ženské hnutí nikdy jednotným celkem, ale spíše sítí nejrůznějších kampaní a skupin. Proto je tento náhled do proudů feminismu velice stručný a můžeme najít další nejrůznější rozdělení jako například *feminismus lesbický, multirasový, náboženský* či *ekofeminismus atd.*

3.4. FEMINISMUS VERSUS ISLÁM

Obecně lze říci, že muslimové mají rádi feministky asi stejně tak, jako feministky muslimy. Není se čemu divit. Islámská společnost stojí na patriarchálních základech, které obecně ženy znevýhodňují, a proto je toto náboženství s feminismem velmi špatně slučitelné. Jak jsem se ale již zmínila, samotný feminismus je snaha žen o osvobození se z jejich diskriminace a získat rovnoprávné postavení s muži. Právě ona nerovnoprávnost žen je islámu vytýkána nejčastěji. Otázkou však je, jak jsou se svou rolí spokojeny samy muslimky? Ať chceme nebo ne, dlouholeté tradice islámu a životní stereotypy jsou velmi dobře předávány z generace na generaci a proto se ptám, je tedy muslimkám zapotřebí feminismu? Odpovědí na tuto otázku může být několik a záleží přitom na úhlu pohledu. Je možné najít islámské ženy, které se za každou cenu snaží následovat západní svět, jeho trendy a s tím tedy i feminismus. Stejně tak se setkáme s muslimkami, které jsou se svým údělem zcela spokojeny a nemohou si islám vynachválit.

Někomu se může zdát, že feminismus je v muslimském prostředí naprosto bezpředmětný a zbytečný, protože zásady chování jak mužů, tak žen jsou jasně dány v Koránu a podle nich se každý muslim musí řídit. To vše ale nezastíní fakt, že islám přisuzuje ženám nerovnoprávné postavení, ať se jedná o podřízenost ženy ve sňatku, nižší dědický nárok, zahalování se a spousta dalších omezení jak v soukromém, tak i veřejném životě. Z toho důvodu dochází k velkému střetu islámu a feminismu, který všechna tato diskriminační omezení zcela odsuzuje.⁵¹

Ale i muslimové mají nejrůznější důvody ke kritice západní kultury, jeden z hlavních argumentů je rozvodovost, rozpad tradiční rodiny a s tím související i úpadek morálky v západní společnosti, dále narůstající kriminalita zejména dětí a mladistvých. To vše jsou vážné argumenty kritizující západní kulturu a mluvící v náš neprospěch. Možná

⁵¹ Podle: HAERI, F. Š. *Základy islámu*, 1997.

proto muslimové natolik odsuzují západní konzumní způsob života a přísně se drží svých tradic. Pokud se na to podíváme z tohoto úhlu pohledu, možná nás napadne, že se jim nemůžeme divit a snad bychom na jejich místě a zakotvení v islámské kultuře jednali zcela stejně. Jen těžko ale lze říci, zda způsob života západního světa je přirozený vývoj společnosti nebo jeho závažné pochybení a úpadek.

Vraťme se ale zpět k islámskému feminismu. I přesto, že se někomu může zdát bezpředmětný a představa výskytu feministických hnutí v islámu zcela nemožná, tak věřte, že i zde můžeme najít organizace zasahující se o lidská práva a zrovnoprávnění žen s muži. To vše díky rapidně zvyšující se gramotnosti islámských žen, se kterou roste touha po seberealizování se. Velké spoustě muslimských žen už nestačí být celý život zavřená doma u plotny a rodit děti. Naopak potřebují svobodu a zbavení se finanční závislosti na mužích.⁵²

Jak ale projevovat feministické názory ve striktním, islámském režimu? Je zřejmé, že na tyto projevy feminizmu musíme nahlížet odlišným způsobem, než jsme zvyklí v západní společnosti. Za islámské feministky vlastně lze označit všechny muslimky, které se kriticky zabývají islámem. Podstatou islámského feminizmu nejsou tedy odkazy na něčí názory, ale právě na kritický přístup žen k tomuto náboženství. Každá muslimka s nalíčenými rty, nalakovanými nehty, či které jsou vidět pramínky vlasů pod čádorem, je vlastně tak trochu feministka. Spousta těchto žen, jako na příklad islámská aktivistka Shamima Shaikh, autoritu Koránu v žádném případě nezpochybňuje, ale snaží se o jeho odlišnou interpretaci, jež považuje za správnou. Projevování emancipace a feminizmu mívá většinou v islámu právě tuto podobu. Ženy se snaží vykládat Korán poněkud odlišným způsobem, než říká tradice a nacházet v něm súry odkazující na rovnoprávnost žen a mužů. Další a odlišný názor na feminizmus v muslimských zemích má například Raji Rhoun (studentka marocké univerzity Mohammada V.). Podle ní by se islámský feminizmus neměl zabývat hledáním pravdy, ale rozvracet jednostranná dogmatická pojednání o postavení žen v islámu a tím poukazovat na omezenost náboženských předpisů. Na rozdíl od tohoto názoru přichází známá marocká feministka a socioložka Fátima Mernissiová s názorem, že se muslimská společnost potýká se stavem jakéhosi kolektivního nedobrovolného pokrytectví. Jak sama říká: „Mužská část společnosti si je podvědomě jista nepřirozeností tohoto stavu, ale není ochotna ani

⁵² Podle: BROOKS, G. *Devět částí touhy*, 1999.

schopna připustit, že by právě oni nebo respektive jejich ženy, sestry a dcery se měly propůjčit k nějaké obrodě.⁵³ Tento názor poukazuje právě na důslednou segregaci pohlaví, úředně nařizované zahalování a spousta dalších omezení, která jsou v dnešním světě opravdu nepřírozená.

Jak tedy vidíte i islámský feminismus je stejně jako západní feminismus velice různorodý a má odlišné názory na jeho interpretaci. Třeba v Íránu se emancipované aktivistky staly jakousi součástí boje proti diktatuře. Nutno dodat, že Íránky sice žijí v přísném islámském režimu ovlivněný ší'ysmem, ale díky jejich vysoké vzdělanosti roste i touha po svobodě. Napříč režimem bojují za svoji svobodu víc než kterékoli ženy z jiných islámských zemí, jež mají paradoxně pro odstranění diskriminace mnohem lepší podmínky. Příkladem íránského boje žen za jejich práva je íránský časopis Zannah (Ženy), který je velmi důležitým hlasem v rámci reformního hnutí a je na rozdíl od jiných ženských časopisů nezávislý. Zannah, jako jeden z mála, není svázaný s žádnou politickou stranou a jeho hlavní myšlenkou je nabytí lepšího postavení žen. Není proti Koránu, ale právě proti již zmíněným patriarchálním zákonům. Zároveň se jedná o jakousi právní poradnu pro ženy v otázkách manželství, dědictví, rozvodu, ale také se zabývá politickými právy či účastí žen ve volbách. Tento malý krok má obrovský význam nejen pro feminismus, ale právě pro tamní ženy, kterým dodává velké množství potřebných informací a s nimi i odvalu v pokračování na jejich cestě k odstranění diskriminace.

To všechno jsou posuny směřující k naprosto jinému a novému uvažování muslimek. Každý náznak uvědomění si jejich znevýhodnění lze považovat za velice významný úspěch. Za to všechno se zaslouhuje mnoho tamních a odvážných žen. Některé jsem již zmínila, ale určitě sem patří i egyptská spisovatelka a feministka Nawal el Saadawi, která publikuje a přednáší o útlaku žen v islámské společnosti, zároveň ovšem nezapomíná na kritiku západní kapitalistické společnosti a konzumního procesu globalizace. Tady vidíme jasný znak toho, že i vzdělané a emancipované muslimky stále jaksi zůstávají věrné islámu nebo ho alespoň hájí před západem. Možná se může zdát poněkud podivné, že většina muslimek obhajuje původ své diskriminace a znevýhodnění. Ptáte se proč? Možná je to strach z chaosu a nejistoty, morálního

⁵³ Citováno podle: KŘÍKAVOVÁ A., MENDEL, M. *Islám-ideál a skutečnost*. Praha: Baset, 2002. ISBN 80-86223-71-X, str. 139

úpadku a rozpadu společnosti. To vše jim v jejich očích nabízí západní kultura a možná proto se muslimským ženám stále nedaří oprostít se od tradic. Velmi mnoho žen z islámských zemí se snaží obhajovat jejich víru, že je pro ně důstojná a jsou s ní spokojené. Často obviňují západní feministky, které chtějí muslimkám pomoci, že se vměšují do něčeho, čemu nerozumí a aniž by chápaly jejich postavení a kulturu islámského světa. Pro každého může slovo svoboda představovat něco jiného. Pro západ znamená svoboda stav, kdy jsme co nejméně svázáni společenskými konvencemi a pravidly, pro muslima to může znamenat úpadek hodnot.

Uvědomme si, že i ženám v západní společnosti trvalo prakticky 200 let, než dosáhly současného stavu, který však stále není ideální. Stále mají muži možnost získat lepší pracovní pozice a za větší mzdu než ženy. Stále je otázka výchovy dětí a starání se o rodinu z větší části záležitostí ženy, která k tomu všemu ještě musí pracovat, aby vůbec svoji rodinu ať již sama nebo s manželem vůbec uživila. Bude trvat ještě hodně dlouho, než se na ženy a muže začne nahlížet opravdu rovnocenně, jestli to tak vůbec někdy bude? V každém případě se za tu dobu ušla dlouhá a nelehká cesta. Vždyť i Evropanky umíraly za svá feministická přesvědčení a za svoji snahu osamostatnit se, jako například Francouzka Olympe de Gouges, která se již za dob francouzské revoluce snažila prosadit rovnost pro obě pohlaví. Proč se tedy za ta dlouhá staletí nepodařilo muslimkám vymanit ze striktních islámských pravidel? Vždyť touha po svobodě a boj za lepší životní podmínky je v lidech zakořeněná napříč rasami a kulturami, projevující se v podstatě všude, i když různě. Možná stále ještě nepřišel ten správný čas? Možná, že je islám k ženám opravdu příznivější, než tehdejší křesťanské náboženství v Evropě? Anebo se islámské ženy ze svých tradic zkrátka vymanit nechtějí...

4. MARIANE SATRAPI

Díla této výjimečné ženy a spisovatelky tvoří stěžejní část mojí práce a proto bych o ní ráda zmínila alespoň pár slov. Na úvod bych chtěla přiblížit život Mariane Satrapi, jelikož však její první dvě díla *Persepolis* a *Persepolis 2* jsou romány autobiografické, zmíním jen základní informace a fakta týkající se jejího života. Po té přejdu na popis a analýzu všech děl této autorky, ze kterých vychází a v nichž jsou i obsažena další témata týkající se života žen v islámských zemích.

Mariane Satrapi se narodila 22. listopadu 1969 v iránském městě Rašt, ale její domov byl v Teheránu. Pochází z velmi volnomyšlenkářské rodiny s aristokratickou minulostí. Její rodiče se angažovali v politice na straně socialistických a komunistických hnutí, díky čemuž byla celá její rodina terčem represe jak za Šáhova, tak i Chomejného vlády⁵⁴. Vyrůstala tedy za tuhého islámského režimu, který přišel po revoluci a za dob krvavé války s Irákem⁵⁵. Nestabilní politika její rodné země ji tedy ovlivnila nejvíce. V Teheránu Satrapi studovala francouzské lyceum, ale ve čtrnácti letech ji její rodiče poslali studovat na francouzské gymnázium do Vídně, aby ji uchránili před válkou a iránským režimem. O čtyři roky později se opět vrátila do Teheránu, kde studovala vizuální komunikaci na tamější univerzitě. Snažila se smířit s životem a tradicemi, kterými její země oplývá, dokonce se i provdala za muslima, ale to vše nebylo nic platné. Nakonec roku 1994 Satrapi definitivně emigrovala ze své země do Francie, kde se po studiu výtvarných umění začala živit ilustrováním dětských knih. Její život velmi ovlivnilo setkání s Davidem Beauchardem⁵⁶, který ji odhalil svět komiksu. A tak vzniklo její nejslavnější dílo *Persepolis*, za něž autorka získala několik literárních cen a její zbylá díla *Kuře na švestkách* a *Šitíčko* nezůstala v pozadí. Nutno poznamenat, že právě dílo *Persepolis*, jež je u nás rozděleno na dvě části, bylo zfilmováno a i v této podobě získalo nesčetné množství ocenění a celosvětové uznání.

Mariane Satrapi je opravdu samý extrém. Tato celosvětově uznávaná autorka grafických novel je žena, jež vyrůstala v zemi, kde vybočovat a být jiný je nežádoucí, co víc, pro ženu životu nebezpečné. Málo koho napadne psát o natolik závažných tématech jako je

⁵⁴ Oba režimy Šáhův i Chomejného se vyznačují přísnou a nelitostnou diktaturou.

⁵⁵ Íránsko-Irácká válka 1980-1988.

⁵⁶ David Beauchard – významný francouzský komiksový kreslíř.

islámská problematika, diskriminace žen, válečné hrůzy, bezpráví a to vše podat čtenáři formou komiksu z pohledu malé holčičky? Již jen takový nápad si zaslouží nesmírnou úctu a ocenění.

V neposlední řadě Mariane Satrapi také velmi zdárně boří veškeré stereotypy o své zemi a přibližuje ji lidem západního světa. Její díla jsou velice zajímavá, nevšední, ale podle mého názoru i obohacující s velkým přínosem pro naši kulturu, co se týče právě v pohledu na islám.

4.1. POPIS DĚL MARJANE SATRAPI

4.1.1. *PERSEPOLIS*

Jedná se o první islámský komiks všech dob, který je napsaný i nakreslený v Paříži. Je to autobiografický román, jež popisuje dětství Mariane Satrapi v Íránu za dob islámské revoluce a války s Irákem. Ale je to mimo jiné i krásný příběh o rebelství, o svobodě a o snaze najít sám sebe a někam patřit. Zvláštnost a exotičnost tomuto románu dodává i jeho nevšední komiksové zpracování a také popis složitých a velmi závažných problémů, se kterými se Írán potácel. To vše z pohledu malé a svérázné dívky, což dodává celému dílu určitou nadsázku a někdy i humornost, naopak ty opravdu nepříjemné věci jsou líčeny o to citlivěji.

Kniha začíná úvodem, který napsal David Beauchard, jež stručně, ale výstižně popisuje íránské dějiny od roku 642 n. l., kdy Persii napadli Arabové. Sama Satrapi začíná své dílo rokem 1979. V té době došlo k islámské revoluci a rok na to začalo být pro ženy povinné nošení šátků. Mariane tehdy bylo deset let a stejně jako její spolužáci, tak ani ona nechápala, proč by vlastně měla šátek nosit? V těchto letech došlo i k uzavření všech dvojjazyčných i vysokých škol a dívky ve všech školách oddělily od chlapců. Je nutné zdůraznit, že těmto událostem a nastolení islámského režimu předcházelo odstoupení krále Šáha, za které íránský lid již dlouho bojoval. Mariane Satrapi popisuje celý průběh revoluce, krvavé demonstrace, při kterých přišlo o život na tisíce lidí, jež byli postříleni vlastním vojskem. Ona sama měla vždy velice bojovného ducha a za každou cenu se chtěla účastnit všech revolucí spolu s jejími rodiči. Demonstrace však nikdy nebývají příliš poklidné a ty íránské už vůbec ne. Demonstrovalo se každý

den, umíralo se každý den, dokud íránský král Šáh konečně neodstoupil. Na ten den Mariane vzpomíná, jako na největší oslavu v dějinách Íránu. Jak poté sama autorka uvádí: „Po vši té radosti přišlo veliké neštěstí – zase otevřeli školy, které byly za nepokojů zavřené.“⁵⁷ Také popisuje, že učitelky, které jim před revolucí tvrdily, že Šáh je vyvolený Bohem, je teď najednou nutily vytrhávat z učebnic jeho fotografie. Pravdou je, že z ničeho nic bylo všechno úplně jinak. Hned po islámské revoluci se začali propouštět všichni političtí vězňové, asi tři tisíce lidí a i Marianiny rodiče jich znali několik, na což byla ona sama velice pyšná, protože to byli hrdinové. Najednou se dostávalo na povrch a do podvědomí všech lidí, jak se s vězni zacházelo. Dokonce i malá Mariane si vyslechla několik historek o používání silných elektrických kabelů k mučení, o pálení žehličkou, bičování apod.

Pár dní po revoluci, jež byla levicová, se začaly objevovat zprávy, že se nové republice bude říkat islámská? Nakonec se však ukázalo, že celé volby byly zfalšované a počáteční naděje íránských obyvatel na demokracii se rázem přeměnily na fakt, že budou muset žít v islámském režimu. V té době Mariane nepřišla jen o své kamarády, ale zemi opustila i nemalá část její rodiny. Všichni měli strach ze změn, které s sebou přináší striktní islám a měli se čeho bát. Hned po nastolení islámského režimu se začali ztrácet lidé nebo docházelo k velice zvláštním nehodám či sebevraždám. To vše Mariane Satrapi velice ovlivnilo, ale opravdu bolestivé bylo zatčení a poté i poprava jejího milovaného strýčka Anúše, který byl pokládán za ruského špiona. Jak sama uvádí: „A tak jsem se najednou ocitla bez pevného bodu, mohlo se mi stát ještě něco horšího? Mohlo – začala válka.“⁵⁸

Irák po několika provokacích napadl Írán a tak se rozpoutala válka, jež trvala prakticky osm let. Jak i Mariane věděla: „Arabové neměli Peršany nikdy rádi! Před 1400 lety nás napadli. Vnutili nám svoje náboženství.“⁵⁹ Mezi těmito dvěma národy panuje od nepaměti jisté napětí a nesnášenlivost a nepřispívá k tomu ani fakt, že Írán se vždy přikláněl k ší'itskému islámu, oproti tomu Irák k sunnitskému. Jak již to bývá, brzy nebyly v obchodech prakticky žádné potraviny, problém byl i s benzínem a u Mariane doma se neustále střídali známí či rodinní příslušníci, kteří při bombardování přišli o své domovy. Najednou byly všechny ulice plné mučedníků a dokonce i děti ve škole

⁵⁷ Citováno podle: SATRAPI, M. *Persepolis*. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-944-0, str. 42

⁵⁸ Citováno podle: SATRAPI, M. *Persepolis*. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-944-0, str. 69

⁵⁹ Citováno podle: SATRAPI, M. *Persepolis*. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-944-0, str. 81

byly několikrát denně nahnány do řad a musely oplakávat padlé. Zanedlouho pak již nikdo tyto obřady nebral vážně. Mariane byla první, která si začala z toho všeho dělat legraci a spolu sní i ostatní spolužáci. Zřejmě se jednalo o jakousi obranu před těmi všemi hrůzami, které prožívali. Po pohraničních městech se pak stal terčem bombardování i Teherán. Společně si všichni v panelových domech upravili sklepy a jakmile se objevily sirény, utíkali se schovat dolů. Při každém bombardování každý prožívá strach a snaží se pudově zachránit, po té přichází horší fáze a to, že se člověku vrátí rozum. Najednou si uvědomí ztráty, pomyslí na oběti a zmocní se ho další úzkost. I když se lidé snažili na tyto hrůzy alespoň na chvíli zapomenout pomocí různých večírků a oslav, hned se objevili strážci revoluce, kteří jim připomněli, že jako občané islámského státu vlastně nemají právo vůbec na nic. Dělali dokonce i náhodné prohlídky bytů, kde nesměl být žádný alkohol, videokazety, desky s muzikou, ale ani karty, šachy. To všechno byly zakázané věci a za jejich nalezení hrozily vysoké pokuty, či vězení a zbičování.

To vše Mariane prožívala v době puberty a dospívání, kdy pro ni byla nejdůležitější svoboda, revolta a punk. I přes to všechno autorka toto období popisuje poměrně humornými historkami, mezi které patří na příklad první cigareta, velká obliba západní rockové hudby a její shánění po teheránských ulicích, nošení džínů a moderních botasek pod mahdžubou⁶⁰ a mnohé další. Stále více se projevovala Marianina svobodná mysl, najednou začala mít kázeňské problémy ve škole, kde i přes přísný zákaz nebojácně nosila šperky a džíny. Nakonec byla vyloučena a vše je zakončeno velmi těžkým rozhodnutím Marianiných rodičů a její odlet do Evropy. Celý příběh tak působí velmi emotivně, na jedné stránce se smějete sarkasmu a humoru, jež Mariane Satrapi tak ráda a mistrně používá a z ničeho nic vás druhá strana rozpláče nad nespravedlností a bezprávím, které s sebou nese válka a fanatismus muslimů.

4.1.2. *PERSEPOLIS 2*

Autorka nás v první části díla Persepolis provedla svým dětstvím stráveným v Teheránu za doby islámské revoluce a války s Irákem. Ve druhém díle líčí svůj pobyt na francouzském gymnáziu v rakouské Vídni, kam v listopadu roku 1984 sama přiletěla jako čtrnáctiletá Íránka.

⁶⁰ Madžhuba – tradiční islámský černý oděv zakrývající celé tělo ženy.

První problém ji čekal hned na začátku, kdy si ji maminka přítelkyně Zozo měla vyzvednout na letišti a u které měla Mariane bydlet. Na místo toho ji strčila do penzionu spravovaného jeptiškami. Nejen, že opustila náboženský Írán a vyměnila jej za sekulární a otevřenou Evropu, ale musela se potýkat s mnoha překážkami, které ji její nový život přichystal. V penzionu dostala malý pokoj a poprvé se musela dělit o životní prostor s někým dalším. U jeptišek bylo vše společné, pokoje, sprchy, kuchyně a počáteční pocit nejistoty a úzkosti brzy vystřídal dojem, že již má konečně život ve vlastních rukou a bude se o sebe starat sama. Někoho může napadnout otázka, jaké je první místo, které Íránka navštíví ve Vídni? Mariane šla do supermarketu a byla doslova uchválena, protože tak dobře zásobený obchod neviděla od začátku války v její zemi, tedy téměř čtyři roky. Ve škole vše probíhalo poměrně normálně a hned zapadla do party poněkud zvláštních lidí, byla tam jedna aktivistka Julie, pankáč Momo a dva sirotci. Není se čemu divit, vždyť ona sama byla vždy nevšední osobnost a ještě k tomu Íránka, tak k sobě shromažďovala i nevšední osoby.

Problémy však nastaly, když se dostala do konfliktu s matkou představenou, vedoucí penzionu. Na její narážky, že jsou všichni Íránci nevychovaní, jí řekla, že všechny jeptišky před vstupem do řádu byly prostitutky. Když byla z penzionu vyloučena, vzala ji pod svá křídla její kamarádka Julie se svojí matkou. Se zkušeností s evropskými řádovými sestrami Mariane pochopila, že ve všech náboženstvích se najdou stejní extremisté a je jedno, jestli se jedná o křesťany či muslimy, srážka s těmito lidmi je stejně nepříjemná. V novém domově u přítelkyně Julie bylo vše příjemnější, než v penzionu. Zarazil ji však drzý a arogantní přístup Julie ke své matce. V Íránu jsou rodiče doslova posvátní, a i když s nimi jejich potomek nesouhlasí, stále jim musí vyjadřovat úctu a respekt. Právě u svérázné Julie Mariane poprvé zažila evropský mejdan, pochopila, co to znamená „sexuální revoluce“, svoboda projevu atd.

Nejednou si začala uvědomovat, jaký je rozdíl mezi ní, dívkou vychovávanou v islámské zemi a jejími vrstevníky v Evropě. Ne vždy ji evropský konzumní způsob života vyhovoval a v mnoha věcech ji i pohoršoval. Co se pro ni stávalo opravdu nesnesitelné, byly jakékoli veřejné sexuální projevy a veřejné debaty lidí o tomto tématu, protože nikdy se s tím ve své zemi nesetkala. Také řešení naprosto banálních a nepodstatných věcí Evropanů Mariane dost dobře nechápala. Vždy si vzpomněla

na svoji vlast, na strach, na mrtvé a mučedníky, což mezi problémem, co si mám vzít na sebe a proč mě ten kluk nechce, tvořilo takřka nepřekonatelnou propast. I přes to se snažila do tamní společnosti zapadnout a integrovat se, což v ní ale vytvářelo pocit, že zrazuje nejen své rodiče, ale i původ a svou zemi. Pocit, že se vzdaluje od své kultury se pro ni postupně stával naprosto nesnesitelný. Každý telefonát s rodiči ji připomínal její zbabělost a zradu: „Kdyby tak věděli, že jejich dcera se maluje jako pankačka, že hulí jointy, aby udělala dojem na kamarády, a že viděla chlapy ve slipech, zatímco na ně denně padají bomby.“⁶¹

Kromě toho, Mariane neustále doprovázely problémy s bydlením. Když Julie s matkou opustily Vídeň, našla si další společnou ubytovnu, kde už ale měla i svůj vlastní pokoj. Byla tam velice spokojená i přes to, že měla dalších osm spolunájemníků a všichni byli homosexuálové. Po dvou a půl letech, co strávila ve Vídni, ji konečně navštívila její matka. Když zjistila, jak se věc má s jejími spolubydlícími, vzala to na Íránku poměrně statečně. V islámských zemích je homosexualita naprosté tabu a nejen, že se odsuzuje, ale spousta tamních lidí ji chápe jako zločin nejen proti ostatním, ale hlavně proti Bohu.

Loučení s matkou bylo opět nesmírně těžké a po jejím odjezdu se Mariane cítila opět velmi osaměle. V tom ji pomohla její první láska Markus, který ji sice v danou chvíli byl oporou, ale byl to právě on, kvůli kterému ztratila veškerou důstojnost a životní sílu. Chvíli po ukončení studií na gymnáziu a rozchodu s Markusem skončila na ulici, kde strávila několik měsíců. Většinou to probíhalo tak, že strávila velmi vyčerpávající noc a přes den putovala trasami vídeňských tramvají. Jak sama říká: „Je k neuvěření, jak člověk rychle ztratí sebeúctu. Začala jsem kouřit vajgly, prohrabávat popelnice a hledat jídlo.“⁶²

Po probrání se v nemocnici s akutním zápalem plic naznala, že by bylo nejlepší vrátit se, po čtyřech letech zpět do své země, kde zahájila poslední pokus sžít se s režimem. Ten ovšem nemůže mít pro samostatné osobnosti jejího typu, navíc ženského pohlaví, pražádné pochopení. Již záhy si uvědomila, že její opětovná integrace na islámské poměry bude velice zdlouhavá a nelehká. Když společně se svým otcem začali rozebírat katastrofální následky války a nespočetné množství její oběti, začaly se Mariane zdát

⁶¹ Citováno podle: SATRAPI, M. *Persepolis 2*. Praha: BB/art, 2007. ISBN 978-80-7381-092-4, str. 39

⁶² Citováno podle: SATRAPI, M. *Persepolis 2*. Praha: BB/art, 2007. ISBN 978-80-7381-092-4, str. 83

její vídeňské trable jako bezvýznamný a hloupý vtíp. Rozhodla se tedy, že nikomu o svém životě v Rakousku nikdy nic neřekne. Její dezintegrace byla natolik silná, že se dokonce dvakrát pokusila o sebevraždu. Nakonec se však vzchopila a rozhodla se k dalšímu studiu, kde potkala svého budoucího manžela Rezu, za kterého se v roce 1991 provdala. Ale ani to nebylo šťastné manželství, již brzy se sobě navzájem odcizili a každý měl na manželské soužití poněkud jiný názor. Podařilo se ji rozvést jen díky tomu, že právo ženy na rozvod byla hlavní podmínka, kterou měl její otec, aby ke sňatku svolil. A tak se roku 1994 rozhodla k definitivnímu odchodu do Francie s plnou podporou jejích rodičů.⁶³

Zatímco hlavním tématem v první části byl život v totalitním režimu, ve druhé je jím tedy to, jak se člověk v takovém režimu vychovaný vyrovnává s náhle nabytou svobodou. První díl románu *Persepolis* nám velice poutavě přibližuje život v islámských zemích, mentalitu tamějších lidí a celkový způsob života. V druhém díle nám Mariane Satrapi opět přibližuje určitou kulturu, paradoxně tu naši Evropskou. Když člověk pronikne do obou dvou dílů, náhle pocítí ten obrovský rozdíl mezi životem lidí v Evropě a v Arabských zemích. Těžko říct, která kultura je smysluplnější, příznivější či lepší pro život člověka. Pravdou však je, že jsou jen těžko slučitelné, protože se podle mého názoru jedná o dva naprosté extrémy.

4.1.3. ŠITÍČKO

Tato kniha již nepopisuje život Mariane Satrapi, ale jedná se o velmi komorní dílko, ve kterém autorka prokázala, že je mistryní psychologické drobnokresby a vykreslování povah. Šitíčko je vlastně záznam důvěrných rozhovorů íránských žen, příbuzných i známých autorky, které velmi upřímně a leckdy velice vtipně probírají intimní, rodinné i širší záležitosti.

Kniha začíná setkáním rodiny Satrapiů a jejich přátel u oběda. Po obědě muži vždy odejdou na siestu a ženy začnou sklízet ze stolu. Mezi Íránské tradice patří příprava čaje v samovaru, což je asi hodinový proces, kdy jde o postupný var. Po přípravě čaje si všechny ženy u něj pěkně sesednou a oddávají se své oblíbené činnosti-povídání. Zde si všech devět dam najednou sdělují nejrůznější zážitky, zkušenosti a informace

⁶³ Podle: SATRAPI, M. *Persepolis 2*, 2007.

o jejich osobním a intimním životě. Rozebírají zde problematiku vstoupení do sňatku u iránských žen, možnost volby či nevolby ženicha, také kvality mužů na západě, dokonce i plastickou chirurgii, s čímž souvisí i název této knihy. Některé ženy v Íránu si před svatbou nechávají chirurgicky sešít již porušenou panenskou blánu, aby jejich manžel neměl pocit, že byl okraden na svých patriarchálních právech či ošizen na zboží a z toho název Šitíčko.

Úvod knihy autorka věnuje svojí babičce a nezapomene opomenout i její závislost na opiu. To ji kdysi lékař doporučil na tišení bolesti, i když se již několikrát prořekla, že jej užívala už v mládí. Všem ženám s velkýma a kulatýma očima, mezi které patřila i její vnučka, radila, aby si před vstupem do společnosti vzaly kousek opia. Víčka jim tak ztěžknou a snáze si najdou milence. Možná i díky těm svůdně přimhouřeným očím se Marianina babička provdala hned třikrát. Všechny historky jsou velmi pepřné a delikátně popisované právě díky této ženě. Jen málokterá žena bere život s takovým nadhledem a lehkostí, jako právě ona. Její cenné rady a zkušenosti, již mnoha ženám zachránilo nejen manželství, ale i jejich životní štěstí.

První příběh je věnován Nahid, což byla již zesnulá přítelkyně Marianiny babičky. Rodiče jí v mládí vybrali manžela, což takto chodilo ve všech rodinách a v dnešní době se s tímto jevem můžeme v určitých rodinných kruzích setkávat stále. Problém však byl v tom, že byla její přítelkyně zamilovaná už do jiného a s ním také přišla o pannenství. Druhý den ji babička poradila: „Vezmi si malou břitvu a ve vhodnou chvíli se maličko řízni. Stačí pár kapek krve. On bude pyšný, jaký je chlapák a ty si zachrániš čest.“⁶⁴ Nakonec vše dopadlo tak, že o svatební noci Nahid místo toho, aby řízla sebe, pořezala svého manžela v intimních partiích. Co dodat, snad jen že i přes tuto nepříjemnost, spolu vydrželi celý život.

Takovýchto příběhů je v šitíčku opravdu nespočet. Dámy se zabývají milostnými vztahy nejen s Íránci, ale řada z nich má zkušenost i s muži z Evropy. Na závěr však zjistí, že ať Íránec či Evropan, nakonec se stejně jedná jen o zbabělého a egoistického chlapa a úkolem Íránek je svého muže přelstít, což se jim většinou velice dobře daří. Dokonce dojde i na plastickou chirurgii, kterou tamní ženy využívají nejen k již zmíněnému sešití panenské blány. Velký úspěch u všech žen měl příběh jedné z dam, která se po

⁶⁴ Citováno podle: SATRAPI, M. *Šitíčko*. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-350-5, str. 17

dlouholetém manželství rozhodla udržet si svého partnera právě s pomocí plastické chirurgie. K tomuto kroku ji vedlo zejména pokukování jejího manžela po mladších ženách. Nechala si tak odsát tuk ze zadní části těla a ten ji po té vstříkli do poprsí, výsledek byl opravdu ohromující. Jak sama však závěrem řekla: „Ten trouba vůbec netuší, že pokaždé, když se mi vrhne na moje prsa, mi vlastně líbá zadek.“⁶⁵ Tento příběh je jasným důkazem vychytralosti a inteligence íránských žen a i přesto, že zde nalezneme i méně humorná až vážná témata, kde žena vždy nevyjde jako vítěz, je zde obdivuhodná síla, odvaha a vytrvalost muslimek, které po své nelehké cestě kráčí hrdě dál.

Pravdou je, že v této knize íránské ženy v žádném případě nepůsobí jako utlačované, hloupé a bezvýznamné oběti svých manželů. Právě naopak, jedná se sice o ženy značně znevýhodněné jejich tradicemi, ale které se zároveň ve své kultuře naprosto orientují a vychytralými plány a nápady mají nad muži často na vrch i přesto, že oni sami o ničem nemají ani potuchy. Možná i proto je tohle další dílo Marjane Satrapi natolik působivé a nevšední, že i svým oponentům dokázala, že k tomu, aby vytvořila fascinující grafický román, nepotřebuje dějinné a převratné události jako ve svém nejslavnějším díle *Persepolis*.⁶⁶

4.1.4. *KUŘE NA ŠVESTKÁCH*

(ANEŽ POSLEDNÍCH SEDM DNÍ NÁSIRA ALÍHO)

Již podtext nám říká, že se nebude jednat ani o autobiografický román, ani ženská otázka se zde nebude líčit nijak výrazně, i když, i ta v tomto příběhu bude hrát určitou roli. Jak je však již z názvu díla zřejmé, tak nám *Kuře na švestkách* přiblíží poslední prožité dny proslulého hráče na tar⁶⁷ Násira Alího.

Násir Alí Chán⁶⁸ je známý, lidmi oblíbený a uznávaný hudebník. Jeho příběh začíná, když přijde o svůj nesmírně cenný historický nástroj, který mu jeho manželka rozbije v hádce. Nemůže za něj sehnat náhradu, se kterou by byl spokojen. Jednoho dne zjistí,

⁶⁵ Citováno podle: SATRAPI, M. *Šitíčko*. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-350-5, str. 77

⁶⁶ Podle: SATRAPI, M. *Šitíčko*, 2008.

⁶⁷ Tar – tradiční íránský hudební nástroj.

⁶⁸ Chán – je íránské zdvořilé oslovení pána, užívající se za jménem.

že s jeho radostí z hudby se vytrácí i radost ze života a tak ulehne a rozhodne se zemřít. V sedmi dnech, po které čeká na smrt, s ním projdeme celým jeho životem.

Příběh se odehrává v Teheránu roku 1958 a začíná setkáním Násira s jemu povědomou ženou na ulici, když zrovna jde do hudebnin koupit si nový tar. Násir ženu osloví, ale ta si jej nepamatuje a tak se rozloučí a odchází, až posléze si žena se slzami v očích uvědomí, kdo neznámý muž byl. Ač se tato scénka může zdát na první pohled naprosto bezvýznamná a čtenář ji přejde, jako by nic. Po dočtení celého díla si vlastně uvědomí, že počáteční setkání Násira s neznámou ženou je velmi důležitou částí celého příběhu.

Když se Násir Alí rozhodl zemřít, protože pro něj život ztratil veškerý smysl, nejdříve rozmýšlel, jakým způsobem by to bylo nejlepší provést. Nakonec se rozhodl, že bude nejlepší počkat, až si pro něj smrt přijde sama. První dny hudebník rozmýšlí a vzpomíná, co vše zažil se svoji nejmilejší dcerou Farzán. Měl ještě další tři děti, jež se jmenovali Mina, Rezá a Mozaffar, ale Farzán mu byla nejbližší a nejmilejší. Snad proto, že měla po tatínkovi jeho uměleckého ducha. Farzán byla sestřenice Tadží, Marianiny matky, takže svoji roli zde hrají i příbuzenské vztahy a spojitost s rodinou Satrapiů. Koho však neměl Násir Alí příliš rád, byl jeho nejmladší syn. Důvodů bylo několik. O početí tohoto dítěte rozhodla jeho žena bez něj a také proto, že se synem neměl vlastně žádné společné rysy. Mozaffar zkrátka ztělesňoval vše, čím jeho otec pohrdal. Možná někomu může přijít podivné, dělat mezi svými dětmi rozdíly a mít některého rád více či méně, ale pravdou je, že na smrtelné posteli by měl být každý sám k sobě upřímný a Násir si toho byl vědom.

Druhý den si již o Násira dělala velké starosti jeho žena. Nahid byla povoláním učitelka a k umělecké duši jejího manžela neměla nikdy příliš mnoho pochopení. Aby ho donutila něco sníst, uvařila mu nejoblíbenější jídlo, což nebylo nic jiného než právě kuře na švestkách. A tak jeho nejmilejší jídlo rozproudilo i jeho nejkrásnější vzpomínky na dobu, kdy potkal svoji největší životní lásku. Nebyla to však jeho manželka, ale Iran, dcera zlatníka, se kterou se do sebe bezhlavě zamilovali, ale nakonec se sňatkem její otec nesouhlasil, protože měl dojem, že hudebník nemůže uživit a zajistit rodinu. Násir si najednou uvědomil, že je to důvod jeho celoživotní zatrpklosti, jeho neustále melancholické nálady a vesměs i původ jeho nešťastného manželství s Nahid, kterou vlastně nikdy nemiloval.

Když pátý den cítil, že smrt již není daleko, pomyslel na všechny, koho ztratil, na všechny které miloval a kteří zmizeli, jakoby nikdy neexistovali. Tyto myšlenky patřili zejména jeho nejdražší matce a sestře. Jako většina synů, byl i on na svoji matku velice citově vázán a vzpomínal na dobu, kdy těžce onemocněla. Každou noc se modlil k Bohu, aby jeho matku ještě ušetřil a nebral si ji k sobě. I přes to, že o svých nočních modlitbách nikdy nikomu neřekl, povolala si jej jeho matka k sobě do pokoje. Tam ho poprosila, aby se za ni již nemodlil, protože ji tím brání v odchodu: „Chtěl bys, abych zůstala na živu pro tebe, jenže pro mě je už život k nesnesení. Takže přestaň prosit dobrotivého Boha a nech mě odejít.“⁶⁹ Násirova matka odešla šestý den od chvíle, kdy se za ni přestal modlit. Tato vzpomínka jej přivedla na myšlenku, že se za něj někdo z jeho nejbližších také zřejmě modlí, když ještě stále neodešel. Došel k závěru, že to je určitě jeho nejmilejší dcerka Farzán, ale mýlil se. Za tatínkovu duši se modlil jeho nejmladší syn Mozaffar, což ale Násir Alí nikdy nezjistil.

Sedmý den Násir Alí konečně spatřil Azraela, iránského anděla smrti. Najednou z něj ale dostal obrovský strach. Když k němu anděl smrti promluvil, sdělil mu, že ještě nepřišel jeho čas a že se s ním jde zatím jen seznámit. To bylo Násirovi velice divné, protože muslimové věří, že jakmile spatří Azraela, okamžitě zemřou. Anděl smrti mu však záhy vysvětlil, že to platí pouze u lidí, kteří zamřou přirozenou smrtí a ne u sebevrahů. Po dlouhé rozmluvě s Azraelem se ho Násir zeptal, zda by si to ještě celé mohl rozmyslet, jestli na to není už trošku pozdě? Azrael odpověděl: „Není trošku pozdě, můj drahý příteli. Je úplně pozdě.“⁷⁰ Druhý den na to, 22. listopadu 1958, Násir Alí Chán zemřel.

Na tomto příběhu je velmi poutavé to, že je úplně jiného rázu, než jsme od Mariane Satrapi zvyklí. Zajímavé je, že nás neprovází jen sedmi dny jednoho významného muže, ale celým jeho životem i dobou, ve které žil a tím i muslimskou kulturou. Nakonec také pochopíme, že to, co mu vzalo životní sílu, nebyl jen rozbitý hudební nástroj, ale jeho celoživotní ztracená láska. Celý příběh je zakončený paradoxem, protože ženu, kterou

⁶⁹ Citováno podle: SATRAPI, M. *Kře na švestkách*. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-284-3, str. 57

⁷⁰ Citováno podle: SATRAPI, M. *Kuře na švestkách*. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-284-3, str. 70

potkal na ulici den před jeho rozhodnutím zemřít, nebyla nikdo jiný, než právě jeho milovaná Iran.⁷¹

Kuře na švestkách je, co se týče námětu, naprosto odlišné od předchozích děl Mariane Satrapi. Toto na první pohled ne příliš zajímavé a výjimečné dílko skrývá velice poutavý a silný příběh. Co více, je vyprávěno ve velmi orientálním stylu, jež se zaměřuje a seznamuje nás s nejednou íránskou tradicí. I přes jeho orientálnost a zvláštnost, může být tohle dílo velice blízké každému čtenáři, bez ohledu na jeho kulturu a zvyky, protože se ztracenou láskou, nevyrovnání se s minulostí a vůbec celkovou životní nespokojeností se v dnešní době potýká čím dál více lidí.

4.2. DISKRIMINACE ŽEN V DÍLECH MARJANE SATRAPI

Mezi nejčastější a nejtypičtější znaky omezování svobody žen v dílech Mariane Satrapi určitě patří nošení šátků (tzv. čádorů). Poukazuje na to hned první kapitola jejího díla Persepolis, která nese název Šátek. Vše začalo roku 1979, kdy v Íránu došlo k revoluci, které se až později začalo říkat „islámská“. Rok 1980 byl prvním rokem, kdy začalo být pro ženy povinné nošení šátků. Nanedlouho poté přišli muslimští fanatici s názorem, že „pouze“ šátek nestačí a tak uzákonili i povinné nošení závoje, který se nazývá madžhuba a jež zakrývá celé tělo ženy. To vše doplňuje další řada omezení, která jsou popisována zejména v druhém díle Persepolis. Nestačí, že všechny ženy musejí mít povinně zahalené vlasy, kdy nesměl být viděn ani pramínek, ale nesměly být ani nalíčené, nosit šperky, nesměly se příliš usmívat, ukazovat holá zápěstí apod. Tato všechna omezení a zasahování do osobních záležitostí tamní ženy velice frustruje. Často se však s tím vyrovnávají po svém: „Pod kabátem nosím v klidu džíny. Čádor nosit musím, ale pod ním chci být šik.“⁷² To jsou často slova zejména íránských žen, kde pravidla nošení jejich oděvu, jak nám autorka popisuje ve svých dílech, jsou dána státní legislativou. Z toho důvodu často muslimky pod nevzhledným čádorem a madžhubou nosí luxusní spodní prádlo, velké výstřihy i tenisky. Navenek sice musejí zachovávat tradice, ale jinak se alespoň snaží žít podle vlastní volby.

⁷¹ Podle: SATRAPI, M. *Kuře na švestkách*, 2008.

⁷² Citováno podle: FROUZOVÁ, M. *Závoj a džíny*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-766-6, str. 19

Zde by se možná nabízela otázka, proč vlastně to všechno? Odpověď je více než snadná. Tato opatření mají chránit ženy před potenciálními násilníky, protože odhalené ruce, vlasy a další části ženského těla muže provokují. Tak to alespoň vysvětlují strážci revoluce⁷³, kteří mají na starosti veřejnou poslušnost, dodržování tradic a jež se stali noční můrou většiny lidí. Ženám nebyly nic platné ani demonstrace, kterými se snažily poukázat na jejich diskriminaci a omezování svobody. Co víc, byly tím v ohrožení vlastního života, protože za všechny tyto činy a nerespektování pravidel islámské republiky hrozilo ženám vězení, zbičování, popřípadě poprava. Přesto všechno jsou Íránky velmi hrdé a odvážné ženy, které dávají svůj odpor proti jejich diskriminaci dnes a denně najevo alespoň maličkostmi jako je například nalakování si nehtů, nošení černých slunečních brýlí, rtěnky, nošení džínů a moderního oblečení pod jejich závojem atd. Tyto malé činy jim dodávají špetku svobody a pocit, že mají alespoň trochu na výběr.

Ženy v Íránu se podle jejich stylu oblékání dělí na dva typy. Jsou to fundamentalistky a modernistky. Rozdíl mezi nimi je ten, že fundamentalistky se naprosto ztotožňují s islámským režimem, jsou zahalené od hlavy až k patě a je jim vidět pouze obličej. Zatímco modernistky projevují nesouhlas vůči jejich diskriminaci tím, že jim koukají alespoň pramínky vlasů, místo závoje madžhuby nosí jakýsi dlouhý černý kabát atd. Takže již na první pohled můžeme podle těchto maličností odhalit postoj ženy k režimu.

Mezi další typické zvyky, které v islámské kultuře přetrvávají a omezují práva žen, je vybírání budoucího partnera dívky rodiči. Tyto zvyky přetrvávají zejména v aristokratických rodinách, každopádně ženu ovlivní na celý její život. Několik takových příběhů je popisováno právě v Šitíčku, kde vyprávějí své neuvěřitelné příběhy ženy, jež s touto problematikou mají určité zkušenosti. Nejvíce mě zaujal příběh jedné z žen se jménem Parvine. Tuto tehdy ještě dívku provdali její rodiče ve 13 letech s o 56 let starším generálem. Když přišlo na svatební noc, bylo dívence jasné, že tohle opravdu nepůjde a podařilo se jí utéct ke své tetě. Jak sama zmiňuje: „Tetinka byla mnohem modernější, než naši. Navíc, byla vdova, mohla tudíž myslet a jednat sama za sebe.“⁷⁴ Tetino poskytnutí útočiště své neteři, Parvine doslova zachránilo. Ale ani přesto se nechtěl její manžel rozvést a tak Parvine musela další čtyři roky čekat, než její

⁷³ Strážci revoluce – *ochránci islámského režimu*.

⁷⁴ Citováno podle: SATRAPI, M. *Šitíčko*. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-350-5, str. 39

drahý choť skonal a ona byla konečně volná. To je jeden z typických příběhů, který je ale výjimečný v tom, že má poměrně dobrý konec. Většina dívek totiž takové štěstí jako Parvine nemá.

I další příběhy v Šitíčku líčí tuto problematiku. Mnohdy se zdají neuvěřitelné a někdy paradoxně až směšné. Například příběh mladé ženy Bahar, kterou její matka velmi výhodně provdala za anglického šlechtice do dobré aristokratické rodiny. Svatba probíhala v Íránu, ale bez ženicha. Když Bahar přijela za svým manželem do Londýna, s hrůzou zjistila, že je homosexuál a s pláčem se vrátila zpět do Íránu. Mladičkou Bahar tato nepříjemná událost poznamenala na celý život. Na závěr její matka poznamenala: „V každém neštěstí je alespoň trošku štěstí. Moje dcera je ještě panna. Nic jí nebrání, aby se provdala znovu.“⁷⁵

Je neskutečné, jak snadno se prodávají vlastní dcery jen proto, aby se nepoškodilo dobré jméno rodiny. Je neuvěřitelné, kam až lze zajít pro zachování cti ženy a tím i celého rodu, či pochopení faktu, že panenství je pro neprovdanou ženu stěžejní prioritou. Faktem ale je, že ne všechny ženy při prvním styku krvácí a ne všechny ženy byly při svatbě panny. Odtud pochází velice rafinované způsoby islámských žen, jak svého nastávajícího obelstít. Jak se například často uvádí: „Stačí se píchnout do prstu nebo potřísnit prostěradlo krví předem.“⁷⁶ To vše jsou notoricky známé podvody nejen mezi ženami, ale také mezi muži, což nastoluje otázku, zda má víra na zakrvené prostěradlo ještě nějaký smysl? V islámských zemích asi i v dnešní době ano, protože zpochybnění dívčina panenství je stále velice vážná věc.

To vše jsou jen malé ukázky a náznaky ponižování a omezování žen, které žijí v islámských zemích. Pro mnohé z nich je nemožnost vybudování si vlastního života nesmírně trýznivá. Proto chtějí svoji vlast, rodinu a vůbec vše, co mají opustit, za vidinou alespoň kousíčku svobody, právě tak, jako Mariane Satrapí.

⁷⁵ Citováno podle: SATRAPI, M. *Šitíčko*. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-350-5, str. 111

⁷⁶ Citováno podle: FROUZOVÁ, M. *Závoj a džíny*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-776-6, str. 17

4.3. VZTAH MUŽE A ŽENY V ISLÁMU A DANÝCH DÍLECH

Vztah muže a ženy v muslimských zemích je jasně dán a ovlivněn Koránem, který je naprosto stěžejním zdrojem práv a povinností života všech muslimů. Proto pokud chceme pochopit vztah muže muslima a ženy muslimky, musíme se odvolávat právě na tento zdroj. Velmi podstatné je uvědomit si fakt, že islámská společnost plně lpí na svých tradicích a vesměs není schopna se jich zbavovat. Právě z těchto tradic vyplývá názor, že muži zaujímají postavení nad ženami. Odůvodněno je to tím, že muž je mnohem fyzicky zdatnější než žena, má tedy povinnost svoji ženu a rodinu chránit a finančně zaopatřit, je to právě on, kdo dává ze svých majetků. Na muži visí mnohem větší břemeno, než na ženě a proto zaujímá vyšší postavení. Oproti tomu povinností ženy je svého muže ctít, poslouchat a plnit jeho přání.

Jak je již zřejmé, spousta islámských fanatiků se odvolává na to, že muslimka má práva, která například ani evropské ženy nemají. Často se ohání tím, že když se muslimská žena provdá, má právo dostat věno od svého manžela, pokud její manžel zemře, má i ona právo na dědictví. Nikdo už ale nezmiňuje, jak velké ty částky jsou, protože velmi často se jedná o tak naprosto směšné sumy, že nestojí ani za zmínku. Na tuto problematiku by se mělo nahlížet ze dvou stran a to, jak by to mělo správně fungovat a jak to ve skutečnosti opravdu je, na což Mariane Satrapi velmi mistrně poukazuje.

Mezi všeobecná pravidla vztahu muže a ženy v islámu je fakt, že ženy zkrátka mají být poslušné a musejí se vyhnout jakémukoli neslušnému chování nejen vůči manželovi, ale mužům obecně. Sama Mariane se setkávala s nejrůznějšími typy domácího násilí mužů na ženách u svých známých či vzdálených rodinných příslušníků, které navštěvovala. Dokonce byla svědkem toho, že muž nedovolil ženě ani promluvit, natož vyjádřit svůj vlastní názor. V těchto případech záleží nejvíce na tom, nakolik je rodina opravdu věřící. Některé Íránky bez dovolení manžela nemohou ani odejít z místnosti, v jiných rodinách se nic takového nevyskytuje a i muslimové mohou mít šťastné manželství. Jelikož Mariane pochází z velmi volnomyšlenkářské rodiny, na vlastní kůži se s takovou diskriminací žen nesešla. Jak ale vzpomíná ve svém díle *Persepolis*, už jako malá se musela naučit velmi dobře lhát a vykládat všem ve škole i svým kamarádům, že se například doma několikrát denně modlí a uctívají Alláha.

Pokud se zaměříme na otázku cizoložství, je to pro ženy naprosté tabu a pro muže by mělo být také. Ale je tomu opravdu tak? Mužům totiž na rozdíl od žen nehrozí zavrnutí celé rodiny, permanentní domácí násilí a teror, či dokonce smrt. Avšak i v dnešních islámských zemích je cizoložství jeden z nejtěžších hříchů, za který se ještě dnes v určitých lokalitách ukládá trest smrti. I proto byla Mariane Satrapi doslova v šoku, když poznala, jak to funguje v Evropě a pochopila, že zde si s tím hlavu nikdo nedělá. Otázkou je, zda je to v pořádku? Podle Satrapi je východ a západ jeden velký extrém a mě nezbyvá nic jiného, než s ní souhlasit.

Je těžké posoudit, proč je tomu tak. Je to všechno otázka víry, ale také kultury. Pravdou je, že Korán určitě muže zvýhodňuje, ale už tam nikde není psáno, že musí být přísná segregace obou pohlaví nejen na veřejnosti, ale ve všech školách, včetně základních škol, v nemocnicích apod. „Malí chlapci a dívky si spolu mohou hrát, ale jakmile se přiblíží puberta, nepříbuzní chlapci a dívky jsou odděleni“.⁷⁷ I na to Satrapi ve svých dílech upozorňuje, a vzpomíná. V jistém věku již nesměla chodit ven se svými kamarády a nesměla si s nimi hrát, což jako dítě nikdy nechápala.

To vše má na svědomí striktní islámský režim, který si všechna tato práva a povinnosti muslimů vyložil po svém. To fanatičtí strážci revoluce učí malé hochy, že jsou silnější než ženy a tím i mocnější a musí tak zaujímat vyšší postavení. Všeho příliš škodí a zde to platí dvojnásob, proto se i dnes setkáváme s těmito problémy, které natolik ovlivňují a komplikují život svobodně smýšlejícím muslimkám.

Nadřazené postavení mužů je v dílech Mariane Satrapi patrné prakticky na každé stránce děl této autorky a nejlépe je to znát v poslední knize *Šitíčko*. Hned v úvodu muži po obědě odcházejí na siestu a ženy sklízí ze stolu, při čemž si vyprávějí velmi zajímavé a poutavé příběhy. Stěžejní postavou je zde Marianina babička, jakožto velice inteligentní, životem zkušená a vychytralá žena. Jelikož je již po třetí vdaná, dává ostatním ženám velmi cenné rady, jak řešit různé nemilé životní situace se svými muži. Jak například Mariane, vzpomíná: „Babička neříkala dědečkovi křestním jménem, oslovovala ho Satrapi a někdy i ve třetí osobě. Že prý manželovi patří úcta.“⁷⁸ Asi si dnes jen stěží dokáže evropská žena představit, že by svému muži vykala jen

⁷⁷ Citováno podle: BEČKA J., MENDEL, M. *Islám a české země*. Olomouc: Votobia, 1998. ISBN 80-7198-034-8, str. 141

⁷⁸ Citováno podle: SATRAPI, M. *Šitíčko*. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-350-5, str. 7

proto, aby mu prokazovala úctu. Ale je pravdou, že muslimkám takové jednání mnohé usnadňuje nebo alespoň tak chytře předchází jakýmkoli konfliktům se svým manželem.

Projevy nadřazenosti mužů nad ženami byly patrné všude kolem Mariane, ačkoli ona sama vyrůstala ve volnomyšlenkářské rodině, kde byl vztah jejich rodičů založen na vzájemné úctě, respektu a lásce. Proto v její nejbližší rodině nenalzáme příliš mnoho znaků diskriminace a omezování práv žen jejich muži. Ale i přes to můžeme posoudit, jak islám ovlivňuje dospívání a chování nejen mladých lidí k druhému pohlaví.

V knize *Persepolis 2* Mariane Satrapi popisuje vztah s jejím budoucím manželem, který se jmenuje Rezá. Stejně jako ona, byl i Rezá studentem vysoké školy umění v Teheránu, ale pokud spolu dva mladí lidé v Íránu chodí, nemohou se na veřejnosti vzít ani za ruce, protože nejsou manželé a tak se to nesluší. Žena se může na veřejnosti bavit a být v přítomnosti druhého pohlaví jen pod podmínkou, že to je její manžel, otec či bratr. To vše kontrolují všudypřítomní strážci revoluce. Pokud vedle sebe nemohou jít ani po ulici, je nějaké společné bydlení bez svazku manželského pro muslimy naprosté tabu. Jak sama Satrapi říká: „Mimo manželství šlo všechno ztěžka. Třeba jet na dovolenou nebo si pronajmout byt. Všude chtějí oddací list.“⁷⁹ Proto se oba rozhodli roku 1991 vzít.

V Íránu je stále zvykem, žádat k povolení sňatku otce dcery a ani zde tomu nebylo jinak. Marianin otec se sňatkem souhlasil, ale měl tři podmínky. Ta první byla právo ženy na rozvod, protože toto právo je v Íránu opravdu jen formální a pokud jej manžel neudělí předem svým podpisem na satební smlouvě, nemá žena prakticky žádnou šanci na rozvod z vlastní vůle. Druhou podmínkou bylo, aby oba po promoci v Teheránu odjeli do Evropy, protože jinak by svobodomyšlná výchova jeho dcery přišla v niveč. Posledním přáním otce Mariane bylo, aby spolu žili jen v případě, pokud budou společně oba šťastni, protože život je příliš krátký na to, aby se nepříjemné věci protahovaly. Všechna tato moudrá slova jejího otce jí nakonec zaručila svobodný a snad i spokojený život, protože velmi krátce po svatbě bylo zřejmé, že to takto dlouho fungovat nebude. Jakmile se po svatbě vrátili do bytu, měla divný pocit: „Už v tu chvíli jsem litovala! Náhle ze mě byla vdaná paní. Vyhověla jsem společenskému schématu,

⁷⁹ Citováno podle: SATRAPI, M. *Persepolis 2*. Praha: BB/art, 2007. ISBN 978-80-7381-092-4, str. 160

i když jsem odjakživa chtěla zůstat mimo něj.⁸⁰ Bylo zřejmé, že tehdy jako jednadvacetiletá mladá žena nedokázala přijmout manželství a hlavně kompromisy s ním spojené a i když si to záhy uvědomila, bylo již pozdě. Po dvou letech manželství se situace s jejím mužem natolik vyhrotila, že se roku 1993 rozhodla rozvést a nadobro opustit vlast.

4.4. POJETÍ ŽENSKÉHO GENDERU V MUSLIMKÝCH ZEMÍCH

Na úvod této části práce bych ráda zmínila a objasnila, co vlastně slovo gender znamená. Tento termín poukazuje na sociální rozdíly mezi muži a ženami, které jsou kulturně a sociálně podmíněny. Je tedy zřejmé, že se tato problematika prolíná s předchozími tématy. Ještě jednou bych ráda zdůraznila fakt, že kulturní rozdíly jsou zejména podmíněny muslimskými pravidly, jež jsou obsaženy v posvátné knize Korán. K tomu všemu přispívá iránská politika a fanatičtí islamisté, jež zemi ovládají. Dále je podstatné uvědomit si fakt, že síla rozdílu mezi mužem a ženou se prakticky liší kraj od kraje či rodinou od rodiny. Je jiné zda žijete na vesnici, či ve městě a mnoho volnomyšlenkářských rodin žijící v městech Íránu ve své podstatě nežijí o moc jinak, než rodiny evropské. Naopak u těch opravdu věřících muslimských rodin je síla rozdílu mezi mužem a ženou patrná na první pohled.

Kulturní a sociální rozdíl mezi mužem a ženou v muslimských státech poznáte ihned. Poukazuje na to již fakt, že ženy na rozdíl od mužů jsou zahalené od hlavy až k patě. Dalším znakem je například i segregace škol podle pohlaví, ženy se nesmí na veřejnosti příliš projevovat, nepřitahovat žádnou pozornost mužů a mnoho dalších, jež jsem zmínila v předchozích tématech.

Mezi další kulturně a sociálně podmíněné rozdíly mezi muži a ženami muslimských kultur patří zaryté pravidlo, že pro ženy je hlavní a na prvním místě domácnost a rodina. Muslimky, které chtějí studovat a chodit do práce samozřejmě mohou, pokud jim to manžel dovolí a pokud dovolí, setkávají se dnes a denně s problémy, jež jim působí okolní společnost. Musí se smířit a zvyknout na odvrhující pohledy ostatních mužů (někdy i žen) a s urážlivými poznámkami na jejich osobu. Pro mnohé volnomyšlenkářské muslimky je touha po realizování se, získání dobrého pracovního

⁸⁰ Citováno podle: SATRAPI, M. *Persepolis 2*. Praha: BB/art, 2007. ISBN 978-80-7381-092-4, str. 165

postavení a úcty svého okolí prakticky nemožné. Často se můžeme setkat s výpověďmi manželů právě z Íránu, kteří se tváří, že chtějí pro své ženy jen to nejlepší: „Do práce bych ji klidně pustil, ale pak by nestíhala domácnost a to nejde.“⁸¹ Zde je patrné, že opravdu záleží na rozhodnutí manžela či celé rodiny a pokud by žena měla i několik diplomů z různých univerzit, nakonec jí to nebude nic platné. Jejím stěžejním úkolem a údělem je zkrátka rodina.

Jak popisuje, Mariane Satrapi ve svých dílech, kde tvrdí: „Naše chování na veřejnosti a naše chování v soukromí bylo v prudkém kontrastu a tenhle rozpor nás doháněl ke schizofrenii.“⁸² Na ulicích a veřejných prostorech jsou ženy naprosto nenápadné, neprojevující se, vlastně to vypadá, že ani nemají vlastní rozum. Ale v soukromí se změni v nepoznání, oblečou se do nejnovějších modelů, jsou krásné, inteligentní, sebevědomé, zkrátka naprostý opak. Zde je velmi dobře patrný rozdíl i mezi oficiálním obrazem života v muslimských zemích a skutečným životem, který se tam odehrává za stěnami domů.

Autorka díla *Persepolis* však měla i jiné problémy s mentalitou íránských žen po svém návratu z Evropy. Jakmile její přítelkyně zjistily, že již má nějaké sexuální zážitky, jejich přístup k Mariane nejenom, že velice ochladl, ale dokonce zde byly i známky agrese vůči ní. Jak ona sama popisuje: „Moje kamarádky sice vypadaly jako moderní ženy, ale pod tím make-upem byly tradicionalistky.“⁸³ Mariane pro ně nebyla nic jiného, než příklad západní dekadence.

Tohle je jeden ze zajímavých příkladů, kde se setkáváme s problémem rozporu kultur a mentality žen z východu. I když se ztotožňují s modernizací, snaží se přiblížit ke způsobu života lidí ze západu, nakonec se u většiny z nich projeví jim známá a po statisíce let fungující pravidla, názory a způsob života. Pravdou však je, že to islámské ženy nemají rozhodně lehké. Žijí tak mezi dvěma světy, které jsou navzájem naprosto neslučitelné. Na jednu stranu na ně působí vliv moderního života a touha po svobodě, na druhou stranu jsou pro ně stále stěžejní tradiční hodnoty.⁸⁴

⁸¹ Citováno podle: FROUZOVÁ, M. *Závoj a džíny*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-776-6, str. 21

⁸² Citováno podle: SATRAPI, M. *Persepolis 2*. Praha: BB/art, 2007. ISBN 978-80-7381-092-4, str. 153

⁸³ Citováno podle: SATRAPI, M. *Persepolis 2*. Praha: BB/art, 2007. ISBN 978-80-7381-092-4, str. 118

⁸⁴ Podle: FROUZOVÁ, M. *Závoj a džíny*, 2006.

4.5. PROBLÉM NALEZENÍ VLASTNÍ IDENTITY ISLÁMSKÝCH ŽEN V JINÝCH KULTURÁCH

O tématu, jak se člověk žijící v totalitním islámském režimu vyrovnává s náhle nabytou svobodou, pojednává zejména dílo *Persepolis 2*. V této autobiografické zповědi nám autorka přibližuje co s člověkem, jeho psychikou a osobností udělá vyměnění náboženského Íránu za sekularizovanou a otevřenou Evropu.

Najednou se objevíte a žijete v úplně jiném světě s jinými hodnotami, stýkáte se s lidmi, kteří mají naprosto odlišnou mentalitu a názory, řešíte jiné starosti a problémy, které vám od těch původních připadají malicherné. Mariane Satrapi popisuje například, jak ji neuvěřitelně pohoršovaly naprosto veřejné projevy sexuality mezi lidmi, jistě, je to žena pocházející ze země lpící na tradicích. Časem se ovšem člověk snaží zapadnout a někam patřit. Začne sám sebe přesvědčovat, že tomu tak není a najednou se plně ztotožňuje se západem. Začne žít tamějším konzumním způsobem života, aniž si uvědomuje, že čím větší integrační kroky dělá, tím více se vzdává vlastní kultury, původu, a nakonec i sám sebe.

Mariane, měla občas takové výčitky svědomí, že i když byly v televizi nějaké zprávy o Íránu, přepínala na jiný program. Několikrát dokonce tvrdila jiným lidem, že je Francouzka, ale když před ní začali jiní narážet na cokoli týkajícího se Íránu, vzbudila se v ní její hrdost a byla schopna za svoji vlast položit i život. To vše jsou neskutečné rozpory, které řeší člověk sám v sobě. Na jednu stranu se snaží co nejvíce zapadnout do společnosti, ve které momentálně žije, na stranu druhou to skrze jeho mentalitu a původ dost dobře nejde, protože zrazuje svoji vlast, svoji rodinu, své předky. Často vzpomínala na rady její babičky, když odjížděla: „Zachovej si vždycky důstojnost, buď věrná sama sobě a nezapomeň, kdo jsi a odkud jsi!“⁸⁵ To jsou slova, která ji pronásledovala prakticky na každém kroku v Evropě. Na hýřivých večírcích, zapadlých doupatech, kde kupovala marihuanu apod. Jednou se dokonce rozhodla, že se svými přáteli pojedje na sraz anarchistů. Velmi se těšila, myslela si, že jí to připomene bouřlivé demonstrace v Íránu a tím i její domov. Když přijela na místo, byla v šoku a hlavně zklamaná. Před ní byla skupinka mladých lidí, honících se po lese v zápalu hry, celý večer byl zakončený táborákem. V tu chvíli si uvědomila naprostou odlišnost.

⁸⁵ Citováno podle: SATRAPI, M. *Persepolis*. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-944-0, str. 154

Její přátelé neměli o hrůzách války, bouřlivých demonstracích, ve kterých umírají lidé ani potuchy.

V takových chvílích už jen stačí malý problém, či nepředvídatelná událost a z ničeho nic se vám život rozsype, jako domeček z karet. I tohle se stalo autorce těchto děl, která dokonce skončila na ulici. Po více jak dvou měsících ji život tulačky dostal do nemocnice, kde se rozhodla vrátit zpět domů, ale ani to nevyřešilo problém s její identitou.

Jak sama autorka vzpomíná: „Po čtyřech letech ve Vídni jsem zas byla v Teheránu. Hned po příchodu na letiště Mehrabád, hned po pohledu prvního celníka jsem ucítila represivní atmosféru v naší zemi.“⁸⁶ Člověk si zkrátka na to všechno musí zvykat znovu a již po pár letech strávených v západní kultuře je opětovná adaptace na íránské poměry velice dlouhá a nesnadná. Najednou si uvědomí, že tamější problémy, které prožíval a jež se mu zdály stěžejní, zde nehrají žádnou roli a oproti válce, diskriminaci, utlačování a bezpráví, jsou naprosto hloupé a bezvýznamné. Jak sama Mariane, vzpomíná: „Vedle otcova chmurného líčení války vypadaly moje vídeňské trable jako hloupý, bezvýznamný vtip.“⁸⁷ I proto se rozhodla, že rodičům o svém životě v Rakousku nikdy nic neřekne. Z ničeho nic se začala potýkat s problémem, že ve své vlasti je pro všechny obyvatelkou západu a na západě je Íránka.

Takové zjištění, že nemáte vlastně žádnou totožnost a že nikam nepatříte, může vést až ke spáchání sebevraždy, stejně jako u Mariane Satrapí. Měla obrovské štěstí, jako zázrakem přežila a dostala druhou šanci. I přes několik dalších pokusů začlenit se opět do své společnosti se rozhodla roku 1994 opustit znovu a již nadobro svoji vlast na úkor její milované rodiny. Zkrátka jak sama říká: „Za svobodu se platí!“⁸⁸

⁸⁶ Citováno podle: SATRAP, M. *Persepolis 2*. Praha: BB/art, 2007. ISBN 978-80-7381-092-4. Str. 94

⁸⁷ Citováno podle: SATRAPI, M. *Persepolis 2*. Praha: BB/art, 2007. ISBN 978-80-7381-092-4, str. 105

⁸⁸ Citováno podle: SATRAPI, M. *Persepolis 2*. Praha: BB/art, 2007. ISBN 978-80-7381-092-4, str. 200

5. VLIV TÉMATU NA SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKU

Ač se na první pohled může zdát, že obě tato témata společně až tak moc nesouvisí, pokusím se alespoň nastínit, že opak je případně pravdou. V této krátké kapitole se pokusím přiblížit znaky, které neodmyslitelně spojují jak problematiku sociální pedagogiky, tak i diskriminace.

Nejdříve bych ráda vysvětlila a objasnila pojem sociální pedagogika. Definice na toto téma můžeme najít nespočet. Nechala jsem se jimi inspirovat a došla k závěru, že se jedná o aplikované odvětví pedagogiky, které se pokouší o výchovné působení na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny nejen dětí, ale i dospělých. Jedná se tedy o jakési poskytnutí pomoci lidem, jež mají problém zařadit se do společnosti a v neposlední řadě i lidé, kteří jsou ve společnosti značně znevýhodnění. Sociální pedagogika se snaží o předcházení těchto problémů formou prevence, a pokud k nim již došlo, snaží se pomoci formou terapie.

První slovo, které vystihuje moji práci a tohle téma vůbec je diskriminace. I tento pojem oplývá nejrůznějšími definicemi a velmi záleží na tom, z jakého úhlu na něj zrovna nahlížíme. Už jen fakt, že slovo diskriminace zahrnuje nespočet množství druhů a důvodů, jako na příklad diskriminace na základě: rasy, národnosti, pohlaví, věku, náboženství či víry a mnoho dalších. V každém případě můžeme s jistotou říct, že se jedná o jakési rozlišování lidí v negativním slova smyslu. Jde tedy o jednání, kdy se s určitým člověkem zachází méně příznivě, než s druhým a to ve srovnatelné situaci.

Co jiného je tedy diskriminace, než znevýhodnění jednoho člověka na úkor druhého? A jak jsem se již zmínila, samotná sociální pedagogika se mimo jiné zabývá právě znevýhodněním. Je tedy zřejmé, že k sobě tyto dva pojmy a problematiky patří a navzájem se ovlivňují. Opět zde záleží, z jakého úhlu pohledu se na to podíváme.

Je těžké posoudit, jaký vliv má diskriminace muslimských žen na sociální pedagogiku, protože i když jsou některé muslimské země velice vyspělé a školství se tam rozvíjí více než dobře jako na příklad v Íránu, tak tento obor najdeme opravdu jen stěží. A musíme brát v potaz i fakt, že samotné muslimsky se vesměs být diskriminované necítí.

Něco jiného už je, pokud se muslimka objeví v naší společnosti. Zde již sociální pedagogika může hrát svoji roli formou poskytnutí pomoci menšině a také snaha o jejich začlenění do naší společnosti. A můžeme na tuto problematiku nahlížet ještě z hlediska samotné diskriminace žen. Zde by se sociální pedagogika měla naopak, podle mého názoru, zaměřit na jedince, kteří znevýhodňují druhé a pokusit se zde o jejich nápravu formou převýchovy.

To vše je jen pouhé zamyšlení se nad touto problematikou, podstatné však je, že sociální pedagogiku a její potřebu pro společnost můžeme najít opravdu ve většině témat a soudobých problémů. I přesto, že je tento obor relativně mladý a čeká ho ještě dlouhá cesta, doufám, že se stane nedílnou součástí našeho života a pomůže nám i k jeho zkvalitnění třeba právě v odstranění diskriminace žen.

ZÁVĚR

Dělat jakékoli velké závěry či obsáhlá shrnutí týkající se diskriminace muslimských žen je velice nelehké a může být i zavádějící. Jak jsem se zmínila již na začátku této práce, každý případ, každá rodina či samotná žena je ryze individuální záležitostí, jejichž zvyky, hodnoty a osudy se liší stát od státu nebo město od města. Podstatné však je si uvědomit, že to, co znamená diskriminace pro naši společnost, nemusí být totožné s představami lidí z jiných koutů světa a že různé kultury mají i odlišné žebříčky hodnot a nelze objektivně říci, která z nich je lepší či naopak.

Tato práce nás provedla vznikem a historií islámu a soudobým postavením žen žijící v tomto náboženství. Závěrem by tedy bylo vhodné odpovědět na otázku, zda jsou tedy opravdu tamní ženy jen bezbranné oběti svých mužů a islámu? Po přečtení této práce každý zjistí, že odpověď není až tak jednoznačná, jak se na první pohled může zdát. Pravdou je, že málokteré téma soudobého světa je tolik diskutováno a tolik zatíženo našimi mylnými informacemi a zkreslenými představami. Většina Evropanů oplývá dojmem, že muslimsky chodí denně zahalené od hlavy až k patě a jsou to vlastně otrokyně svých manželů, o které se ještě musí dělit s dalšími ženami. To vše je způsobeno hrubou neznalostí historie i současnosti islámského světa a já doufám, že po přečtení této práce veškeré předsudky a stereotypní vnímání postavení muslimek vymizí.

Ráda bych zmínila, že cílem této práce v žádném případě nebyla obhajoba islámu a tamních tradic, ale identifikovat diskriminaci žen v muslimské společnosti, podat základní, podstatné a objektivní informace o postavení muslimských žen v jejich kultuře a porovnání s kulturou naší. Nakonec si však myslím, že stěžejní a nejpodstatnější myšlenkou této práce je pochopit, že to, co je pro nás neznámé a jiné ještě neznamená, že je špatné a že bychom se toho museli nutně obávat. Doufám, že kdokoli si přečte tuto práci, začne na islámskou kulturu a tamní ženy pohlížet úplně jiným způsobem, který bude o mnoho tolerantnější, než tomu bylo doposud. A když to může pro některé být překvapivé zjištění, tak i muslimky mohou být šťastné a věřte, že jich není málo.

RESUMÉ

Svoji práci s názvem Diskriminace muslimských žen v dílech Mariane Satrapi jsem i přes jeho rozsáhlost rozdělila do pěti stěžejních kapitol a pokusila jsem se o co největší přehlednost.

V první kapitole se zabývám muslimským náboženstvím zvané islám. Jelikož celá moje práce a všechna témata v ní jsou s tímto náboženstvím úzce spjatá, rozhodla jsem se přiblížit jeho vznik, historii, základní odvětví, na která se dělí a v neposlední řadě hlavní principy, jimiž se islám řídí.

Na tohle téma jsem volně navázala další kapitolou s názvem Postavení žen v islámu. Zde jsem se opět pokusila přiblížit postavení muslimek nejdříve z historického hlediska, poté jsem se snažila objasnit příčinu vzniku diskriminace v muslimské populaci. Vše je ukončeno popisem práv a povinností tamních žen a náhledem do života islámské rodiny.

Třetí kapitola pojednává o vzniku a historii feministického hnutí, přibližuje současný feminismus, jeho základní myšlenky a odvětví. V neposlední řadě jsem se pokusila přiblížit islámský feminismus a porovnat feministky ze západu s feministkami islámskými.

Předposlední kapitola tvoří stěžejní část mé práce. Její obsah nás seznamuje s íránskou spisovatelkou Mariane Satrapi a po té přechází k podrobné analýze jejich doposud vydaných komiksů. Součástí této kapitoly je i rozbor témat týkající se problematiky diskriminace a postavení žen v islámu, která jsou obsažena v již zmíněných komiksech.

Celá práce je zakončena pátou kapitolou zabývající se vlivem a vztahem této problematiky k sociální pedagogice. Jedná se o stručný popis pojmů sociální pedagogika a diskriminace, jež je zakončené krátkým zamyšlením se nad jejich společnou provázaností.

ANOTACE

Barbora Šebestová, název práce: *Diskriminace muslimských žen v dílech Mariane Satrapi*, UTB ve Zlíně 2011.

Moje bakalářská práce pojednává o diskriminaci žen v muslimských zemích a o jejich právech i povinnostech. Dále se zabývá vznikem a rozvojem feminismu a diskriminací žen v kontextu feminismu obecně. Hlavní část práce zahrnuje analýzu díla *Persepolis* a dalších děl íránské spisovatelky Mariane Satrapi. Snažím se zde o odstranění všech předsudků týkající se muslimské kultury. Práce je zakončena zamyšlením se nad významem diskriminace žen pro sociální pedagogiku.

KLÍČOVÁ SLOVA: diskriminace žen, náboženství, islám, práva a povinnosti, Mariane Satrapi, komiks, feminismus

ANNOTATION

Barbora Šebestová, Title of a work: *Discrimination Muslim women in works Mariane Satrapi*. UTB in Zlin 2011.

My bachelor's thesis deals with discrimination women in Muslim companies and about their discretions and duties. I'm writing also about rise and developement feminism and discrimination women in context feminism. Major part my work includes analysis work *Persepolis* and next works by Iranian writer Mariane Satrapi. I try take out all prejudices about Muslim culture in my work. In the end my thesis deals with meaning discrimination women for social pedagogy.

KEY WORDS: discrimination women, religion, Islam, discretions and duties, Mariane Satrapi, comic, feminism

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ABRAMS, L. *Zrození moderní ženy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 368 s. ISBN 80-7325-060-8
- BADINTEROVÁ, E. *Tudy cesta nevede*. Praha: Karolinum, 2004. 150 s. ISBN 80-246-0885-5
- BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005. 176 s. ISBN 80-86429-48-2
- BEAUVOIROVÁ, S. *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis, 1966. 412 s. ISBN 11-071-66
- BEČKA, J., MENDEL, M. *Islám a české země*. Olomouc: Votobia, 1998. 207 s. ISBN 80-7198-034-8
- BROOKS, G. *Devět částí touhy*. Praha: Knižní klub, 1999. 272 s. ISBN 80-7176-822-0
- DENNY, F. M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 1999. 200 s. ISBN 80-85190-96-6
- FROUZOVÁ, M. *Závoj a džíny*. Praha: Vyšehrad, 2006. 208 s. ISBN 80-7021-766-6
- HAERI, Š. F. *Základy islámu*. Olomouc: Votobia, 1997. 235 s. ISBN 80-7198-212-1
- HAUSMAN, J. *Nahota feminismu*. Ústí nad Labem: Reneco, 2002. 109 s. ISBN 80-86563-01-4
- HRBEK, I. *Korán*. Praha: Odeon, 1991. 800 s. ISBN 80-207-044-2
- HÝSEK, R. *Lidská práva v islámu*. Praha: Islámská nadace v Praze, 2006. 47 s. ISBN 80-903196-2-9
- CHAJRÍ, Š. F. *Islám*. Praha: Ikar, 2001. 256 s. ISBN 80-7202-922-3
- KNOTKOVÁ – ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008. 356 s. ISBN 978-80-7185-890-4
- KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MULLER, Z., DUDÁK, V. *Islám – ideál a skutečnost*. Praha: Baset, 2002. 311 s. ISBN 80-86223-71-X

- MULLER, Z. *Islám*. Praha: Svoboda, 1997. 187 s. ISBN 80-205-0534-2
- OATES – INDRUCHOVÁ, L. *Ženská literární tradice a hledání identit*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. 408 s. ISBN 978-80-86429-69-4
- OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri/Slon, 2004. 162 s. ISBN 80-7277-263-5
- SATRAPI, M. *Persepolis*. Praha: BB art, 2006. 140 s. ISBN 80-7341-944-0
- SATRAPI, M. *Persepolis 2*. Praha: BB art, 2007. 140 s. ISBN 978-80-7381-092-4
- SATRAPI, M. *Kuře na švestkách*. Praha: BB art, 2008. 82 s. ISBN 978-80-7381-284-3
- SATRAPI, M. *Štítko*. Praha: BB art, 2008. 163 s. ISBN 978-80-7381-350-5
- UTRIO, K. *Dcery Eviny*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1994. 216 s. ISBN 80-901646-0-9
- VALDROVÁ, J., JARKOVSKÁ, L. *abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. 232 s. ISBN 80-903228-3-2